

MOKSLO LIETUVA

2005 m. sausio 6–19 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 1 (313)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Aukštaitijos sostinė savo ateitį sieja su žiniomis ir mokslu (I)

Panevėžio miesto savivaldybės ir Lietuvos mokslų akademijos ryšiai užsimezgė prieš metus, miestui prie Nevėžio minint 500-ąsias savo gyvavimo metines. Tada Lietuvos MA vyko Panevėžio diena skirtas įspūdingas renginys, o Lietuvos MA bibliotekoje buvo atidaryta Panevėžio miesto jubiliejui skirta paroda.

2004-iesiems riedant prie dėsningos pabaigos, buvo patikrintas ir dar labiau sustiprintas užsimezgusių ryšių gyvybingumas. Gruodžio 15 d. Panevėžyje vyko Lietuvos mokslų akademijos diena, tad iš Vilniaus ir Kauno miestų prie Nevėžio aplankė didelis būrys mokslininkų. Darbas vyko aštuoniose sekcijose skirtingose miesto vietose, o jų aptarimas ir Lietuvos MA

dienos apibendrinimas surengtas Panevėžio miesto savivaldybės administracijos pastate.

Siekia regiono lyderio vardo

Pasak Panevėžio savivaldybės mero Vito Matuzo, jų miestas ateityje rimtai pasiryžęs tapti viso regiono lyderiu. Kito kelio ir nėra, nes Aukštaitijai reikia, kad jos sostinė augtų bei stiprėtų. To reikia ir visai Lietuvai, nes kuo stipresni bus atskiri šalies regionai, tuo stipresnė bus valstybė. Ir Lietuvos MA „desantą“ į Panevėžį meras įvertino kaip šio miesto ir viso Aukštaitijos regiono stiprinimą. Strateginiame Panevėžio miesto

plėtros plane, kuris aprėpia laikotarpį iki 2012 m., įvertinti miesto privalumai ir trūkumai. Palanki geografinė padėtis padės miestui plėtoti transporto infrastruktūrą. Žalias, švarus ir tvarkingas – juk tai pramonės miestas. Meras kiek suabejojo, kaip reikėtų vertinti miesto kompaktiškumą: šiandien tai privalumas, tačiau ateityje daugėjant transporto, tai gali sukelti papildomų ekologinių sunkumų.

Vienas svarbiausių miesto trūkumų – gana didelis nedarbas. Tačiau meras, atrodo, linkęs diskutuoti su Statistikos departamentu, kurio duomenimis Panevėžio miesto nedarbas daugiau nei 6 proc. Mero teigimu, Panevėžio darbo birža teikia

Nukelta į 8 p.

Kauno technologijos universiteto garbės daktaras prof. Romualdas Šviedrys

Kad atmintis sugrįžtų

Gruodžio 22 d. Kauno technologijos universitete garbės daktaro regaliais buvo papuoštas prof. Romualdas ŠVIEDRYS. Ko gero, pirmasis humanitaras, istorikas, sociologas, o kartu ir technologijų prognozavimo specialisto toks pripažinimas šiame Universitete. Malonus įvykis ir *Mokslo Lietuvos* redakcijai, nes spausdinome ne vieną su profesoriumi parengtą pokalbių ciklą apie technologijų perkėlimą, Veneros proslinkius per Saulės diską bei kitus mokslo istorijos dalykus. Taigi tai mūsų žmogus, *Mokslo Lietuvos* bičiulis.

Nukelta į 10 p.

Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Algis Petras Piskarskas Panevėžio savivaldybės merui Vitui Matuzui įteikė naujausių mokslininkų parašytų knygų

2 p.

PROFESORIAUS
GYVENIMO
CREDO

3, 13 p.

ESTETIKOS
IDĖJŲ
EPINĖ DROBĖ

4 p.

PER KALBĄ –
Į TAUTOS
ISTORIJA

6, 7 p.

KTU BENDRA-
DARbiauja su
PRAMONĖ

14 p.

STASYS
TIJŪNAITIS
PAGERBTAS
UKMERGĖJE

Profesorius gyvenimo *credo*

Kai manęs paprašo nurodyti visavertę mokslininko ir visuomenės veikėjo agronomo asmenybę, aš visada prisimenu du profesorius: švietimo atminimo Petrą Vasinauską ir savo Mokytoją Antaną Stancevičių. Du visos Lietuvos arimų „gaspadoriai“, bandymų laukų šeimininkai, pirmieji juose pasirodantys pavašarį ir paskutiniai juos paliekantys vėlyvą rudenį. Jie – kaimo reikalų žinovai, jo žmonių užtėjęjai...

Su profesoriumi Antanu STANCEVIČIUMI Lietuvos žemės ūkio universiteto Agronomijos fakultete dirbame daugelį metų, tarsi esame seni pažįstami, bet, prireikus jį pakalbinti garbaus 85-mečio proga, vartau enciklopedinius leidinius, šiam asmeniui skyrusius išskirtinį dėmesį.

Algirdas Motuzas: Beveik visas Jūsų kūrybinės veiklos kelias vingiuoja tarp mokslininkų ir studentų. Kas į jį Jus palydėjo ar pakvietė?

Antanas Stancevičius: Būčiau nenuoširdus, jei sakčiau, kad agronomo specialybę pasirinkau vien iš didelio potraukio kaimui ir žemei. Mano vaikystės laikais kaimiečiai tik sunkiai ir ilgai dirbdami pelnydavosi sau duoną. Todėl tokioms artojiškoms studijoms, pasibaigiančiomis agronomo diplomu, manęs namiškiai neskatino, kaip pasitaikydavo kai kuriose šeimose, kur tėvai valdė didelius ūkius ir jau iš anksto nusprendavo, kurį iš vaikų paliks ūkininkauti.

Mano tėvas buvo smulkus naujakyrys. Jis vėlai pradėjo ūkininkauti nuosavame 10 ha pelkėtos žemės sklype, gautame dalijant Kampaičių dvarą praeito amžiaus trečiame dešimtmetyje, kai Lietuvoje vyko žemės reforma. Manau, kad naujakyrystė gerokai sutrumpino mano pasiligojusio tėvo gyvenimą. Jo netekau nesulaukęs nė septynerių metų. Prieš pusantrų metų jau buvo mirusi ir mano motina. Nei brolių, nei seserų neturėjau. Ūkininkauti ir mane globoti ėmėsi tetos – dvi našlės tėvo seserys, kurios, mano laimei, nors ir mažamokslės, bet buvo švietis moterys, supratusios mokslo reikšmę. Jos labai stengėsi, kad aš galėčiau mokytis. Todėl anksti supratau, jog pats turiu kabintis į gyvenimą, kad per daug nesunkinčiau savo giminių. Vadovėliams, sąsiuviniams, buitiniams išlaidoms anksti pradėjau užsidiirbti pinigų, padėdamas mokytis jaunesnių klasių mokiniams. Baigęs gimnaziją, po ilgų svarstymų ir dvejonių nusprendžiau, kad studijuoti Kaune negalėsiu. Dar besimokydamas žemės ūkio mokslo, geografiją, istoriją. Ypač domino augalai. Tam turėjo įtakos gimnazijos direktorius P. Gipiškis. Vyresnėse klasėse mano dėmesį vis labiau ėmė traukti grožinė literatūra. Mėginau ir pats rašinėti. Rašiau ir siuntinėjavu savo rašinius į „Ateities spindulius“, „Ateitį“, „Moksleivį“, „Jaunąją Lietuvą“, „Mokslo dienas“, „Skautų aidą“.

Taip pamažu susitaikiau su mintimi, kad jei galėsiu studijuoti, tai rinksiuos tik humanitarinius mokslus. Atsisakyti svajonės mokytis Vytauto Didžiojo universitete ir jį iškeisti į Žemės ūkio akademią man buvo nelengva. Nors jau jatau, kad poeto „iki grabo lentos“ netapsiu – tam neužtenka talento. Tačiau šiai pamainai turėjau pasirengti, pribrešti, surasdamas motyvą tokiam man pačiam netikėtam žingsniui. Čia man padėjo abiturientams skirtas straipsnis, atspausdintas „Studentų dienos“. Jame abiturientai buvo raginami rinktis

labiau su tautos ūkiu susijusias profesijas, svarbias agrarinio krašto ekonomikai plėtoti. Prie tokių profesijų buvo priskiriamos miškininko, agronomo, veterinarijos gydytojo.

Studijos Dotnuvoje išsiskyrė iš kitų ir buvo patrauklios tuo, kad Žemės ūkio akademią garsėjo geromis finansinėmis ir buitinėmis sąlygomis. Pagaliau ir gamtos mokslais grindžiami dalykai, dėstomi Žemės ūkio akademijoje, man buvo artimi ir įdomūs. Taip pamažu pajutau, kad žemės ūkio mokslai, ypač kai buvo kalbama apie augalus, skatina siekti gilesnių žinių ir teikia viltį ateityje užsiimti moksline veikla. Juk mokslinis darbas, kaip ir literatūrinė veikla – viena iš žmogaus kūrybinės veiklos formų.

A. Motuzas: Enciklopedijų skaitytojui Jūs pristatomas kaip agronomas botanikas, pirmasis Lietuvoje pradėjęs fitocenologinius lauko piktžolių tyrimus ir sudaręs pirmąją pasėlių bendrųjų klasifikaciją. Kokia šių tyrimų reikšmė ir vieta nūdienos požūriui?

A. Stancevičius: 1941 m. vasarą,

gali būti net didesnė nei dirvožemio ar klimato, tačiau pastarųjų veiksmų įtakos žmogaus užgožti nepajėgia. Dėl to ir žemdirbystės sąlygomis atsiradusios dirbtinės augalų bendrijos (laukų pasėliai, sėtinės pievos ir ganyklos) sausintos tų pačių dėsnių, kaip ir natūralios augalų bendrijos (miškai, natūralios pievos, pelkės).

Aš, įvertinęs aplinkybes ir savo galimybes, nusprendžiau pradėti Lietuvoje plačius pasėlių tyrimus fitocenologijos metodais. Fitocenologija, arba fitosociologija, – tai mokslas, tiriantis augalų bendrijas. Man rūpėjo pasėlio sudėtinių dalių (kultūrinių augalų, piktžolių ir kitų organizmų), tarpusavio santykiai ir ryšiai su aplinka, nes nuo jų priklauso bendrijų pastovumas. Kitaip tariant, ryžausi į pasėlių žvilgtelėti ne agronomo, bet geobotaniko akimis, kaip tai jau buvo padaryta Vakarų Europos šalyse. Tam pasitaikė puiki proga – Lietuvos dirvožemininkai nuo 1948 m. ėmėsi sudaryti pirmąjį Lietuvos dirvožemių žemėlapi. Jie rengė daug ekspedicijų po visą Lietuvą dir-

žemdirbiui išsiaiškinti priežastis, kodėl natūralios augalų bendrijos daugelį metų lieka pastovios ir pagal struktūrą, ir pagal biomasės kūrimą. Norint sumažinti žmogaus žalingą įtaką gamtai, ateityje teks modeliuoti pasėlius pagal natūralių augalų bendrųjų pavyzdį. Štai tokia mano pradėtų tyrimų perspektyva.

A. Motuzas: Jūsų mokslinės karjeros žemdirbystės srityje žinovai vis prisimena darbus pūdytųjų sluoksniu dibrūto būdų daigiametėms piktžolėms naikinti srityje. Kokia šių tyrimų išliekamoji vertė?

A. Stancevičius: Būnant Botanikos katedroje dažnai galvoje kurbėjo mintis, kad Žemės ūkio akademią mane rengė ne kaip botaniką, bet kaip agronomą. Nors daug dirbau botanikos srityje, tačiau visą laiką jaučiausi tarytum būčiau koks apsišaukėlis. Man atrodė, kad aš užimu diplomuoto biologo vietą. Be to, ir į Lietuvos žemės ūkio akademią patekau ne iš mokslo įstaigos, bet palikęs Aniškio tarybinio ūkio direktoriaus kėdę. Prieš tai dar buvau dirbęs Kaune Tabako auginimo centro Agronomijos skyriaus

Prof. Antanas Stancevičius gina savo nuomonę Lietuvos žemės ūkio inžinerijos institute, Raudondvaryje; greta sėdi prof. Algirdas Šliesaravičius, prof. Mindaugas Strukčinskas, antroje eilėje dešinėje – šios publikacijos autorius prof. Algirdas Motuzas

pradėjęs dirbti praktikantu Dotnuvos bandymų stotyje, atradau iki tol man mažai pažintą piktžolių pasaulį. Beveik kasdien kiekviename žingsnyje susidurdamas su įvairiomis piktžolėmis, aš, deja, apie jas tada nedaug tenuokučiau. Nors daugelio jų net lotyniškus pavadinimus žinočiau. Pajutau, kad tokie patys santykiai mane sieja ir su laukuose išplitusiomis piktžolėmis. Tad nedelsdamas ėmiau gilintis į jų biologiją, paplitimą, daromą žalą. Net pirmasis agronominis straipsnis mano gyvenime, kurį išspausdinau 1942 m. pavasarį „Ūkininko patarėjo“ laikraštyje, vadinosi „Kodėl turime naikinti piktžoles“. Po Akademijos baigimo atlikęs diplomui gauti privalomą gamybinę praktiką Dotnuvos bandymų stotyje, pradėjau tarnybą Augalų apsaugos stotyje. Ten ėmiausi piktžolių žiemojimo tyrimų. Jų duomenimis pasirėmęs, parašiau ir apyginiau originalų diplominį darbą „Piktžolės žieminiuose javuose rudenį“, kuriame aprašiau dažniausių piktžolių rūšių reakciją į žemų oro temperatūrų poveikį. Vėliau rūpėjo nenutraukti ryšių su mokslais apie piktžoles. Juk ne tik dėstydamas, bet ir atlikdamas tyrimus turėjau įsitvirtinti Botanikos katedroje. Vadinas, tyrimai turėjo būti susiję su katedros mokslo darbais.

Seniai pastebėta, kad piktžolių rūšinei įvairovei didelę įtaką daro klimatas ir dirvožemis. Vadinas, tai ir yra patys pirmieji pasėlių formuojantys veiksniai. Nors žmogaus įtaka pasėliui

vadovu. Taigi nebuvau naujokas praktinėje agronomo veikloje.

Iš mūsų tyrimų paaiškėjo: viena – nebūtina žemę dirbti sluoksniškai kas kart vis giliau, užtenka ją keletą kartų pakartotinai sekliai skusti ir purenti; antra – nereikia žemės vartyti nuo pavasario iki rudens, pakanka vieno pavasarinio piktžolių naikinimo, panaudojant jų sėklų biologinę savybę intensyviausiai dygti pavasarį, dirvai išilus iki 10–12°C. Po to, pasėjus greit augančius augalus, galima turėti nemažai naudos iš jų žolės antroje vasaros pusėje pašarams ar trąšai. Vadinas, dėl tokio pūdyto laikymo tais metais gaunamas augalų derlius, ir tai teikia ekonominę naudą. Dabar jo reikėtų turėti ekologiniuose ūkiuose. Žinoma, tai tik viena technologinė priemonė iš daugelio, padedanti išlaikyti švartus, be daigiametėms piktžolėms laukus. Tačiau atsakyti herbicidų ir rungtis su piktžolėmis galima tik panaudojus ne vieną priemonę, bet visą agrotechninių priemonių sistemą. To mes ir siekiame Žemdirbystės katedroje tyrimų metu, tikėdami, kad ateis metas, kai mūsų laukuose įsisiautėjusį cheminį gaivalą teks tramdyti ir grįžti prie agrotechnikos tobulinimo.

A. Motuzas: Aiškina studentams dirvožemio našumo atkūrimo ir didinimo veiksmus, vis pabrėžiu sėjomai nos reikšmę žemdirbystėje. Atrodo, kad dabar racionali sėjomaina ūkyje turi ne tik technologinę, bet ir socialinę vertę.

A. Stancevičius: Nuo žemdirbio veiklos daug priklauso, ar dirvožemis

bus alinamas, ar jo našumas didės. Ir tuomet sėjomaina (tiksliau sakant, jos buvimas ar nebuvimas) šiuose procesuose yra svarbiausia. Mūsų darbai padėjo pagrįsti žemės ūkio augalų kaitymo principus, kad sėjomaina padėtų žemdirbiui gauti didelius kultūrinių augalų derlius ir nesukurtų dirvožemio, t. y. keltų jo našumą arba bent jo nesmukdytų. Iki šiol sėjomainų schemų sudarymas priminė kompiuterinius žaidimus. Tačiau mums pavyko nustatyti dėsningumus, kaip galima kaitant žemės ūkio augalus paveikti dirvožemio našumo dinamiką. Tai leido mums siūlyti atsisakyti daigiametėms sėjomainos schemų, paremtų 7–8 ar net 10 metų trukmės rotacijomis. Dėl to mes manome, kad iš viso nereikia tokių sėjomainų, kur augalų kaitymas vyksta pagal rotacijos principą. Turi būti pereita prie 2–4 metų trukmės sėjomainos grandžių. Pasėlių struktūrą sėjomainoje paprastai lemia žemės ūkio produktų rinka, t. y. ekonominės sąlygos, dėl to sėjomainos yra tokios nepastovios. Visų sėjomainos grandžių sandara grindžiama viena paradigma – grandis turi prasidėti dirvožemio našumą didinančiais ar palaikančiais, o baigtis jį sunaudojančiais augalais. Todėl grandies narių skaičius priklauso nuo dirvožemio našumui daromo poveikio trukmės.

A. Motuzas: Universitete žinomas Jūsų maksimalistinis požiūris, planuojant doktorantų tyrimus Bandymų stotyje. Išėję Jūsų mokyklą, jie tampa ne tik kompetentingi, bet ir užgrūdinti specialistai. Kiek jaunųjų mokslininkų palydėjote į gyvenimą, ko jiems linkite?

A. Stancevičius: Gal kiek pervertinate mano maksimalizmą reikalaujanti iš savo mokinių pasiaukojimo dirbant mokslinį darbą. Aš tik noriu įskiepyti kiekvienam būsimam mokslininkui, siekiančiam mokslinių laipsnių ar vardų, pagaliau net būsimam agronomui, besimokančiam tam, kad gautų atitinkamą universitetinį diplomą, jog jis perprastų seną gyvenimo tiesą – guolį senatvei reikia pradėti rengti jaunystėje. Žemdirbiškai kalbant, tai reikštų, kad tik nuo jaunystės darbų priklauso gyvenimo saulėlydyje skaniam vaisių kiekis ir skonis. Dėl to aš visuomet siekdavau, kad mano aspirantai (dabar doktorantai), magistrantai ar diplomantai šiai veiklai skirtą laiką kuo produktyviau panaudotų ir paliktų pėdsaką moksle. Aišku, kiekvieno žmogaus mokslinio darbo sėkmė priklauso nuo gabumų ir darbštumo. Gabumai yra gamtos dovana, o darbštumas – įgyjama ypatybė. Kaip tik taip visuomet vertinau ir savo mokinius, jiems siūlydamas tyrimų kryptį, parinkdamas jų tyrimams klausimus ir būdus atsakymui gauti. Dėl to patiems gabiausiems mano mokiniams paprastai tekdavo ir pati sunkiausia našta – dirbti tiek, kiek leidžia gabumo potencialas. Manau, kad daugelis tokių mano mokinių, jei doktorantūros studijų metais kiek ir paniurzėdavo, tai vėliau džiaugėsi dar jaunystėje pasiektais rezultatais, kai tapdavo pripažintais mokslininkais. Juk malonu, kai pirmieji moksliniai laimėjimai yra svarbūs ir po daugelio metų. Iki šiol esu išleidęs į gyvenimą 25 mokslų daktarus. Jų galėju būti kokiais 6 ar 7 ir daugiau, bet liko gyva mano nuostata – nevirginti nei savęs, nei tų, kuriuos reikėtų prievarta „daryti“ mokslininkais. Tai pajutę, jie paprastai iš mokslinės veiklos pasitraukdavo net nepateikę disertacijos.

Kalbėjosi Algirdas Motuzas

Estetikos idėjų epinė drobė (1)

Autoriui turėtų būti jaudinančiai smagu matyti pilną salę į knygos pasitiktuves atėjusių žmonių. Net keista, kad taip sudominti galėtų vadovėlis, tegul ir skirtas estetikai, grožio supratimo raidai. Beje, neįprastai išpūdingos apimties – lyg toliašaudės bombardos sviedinys. Veikiausiai tai autoriaus – prof. Algirdo Gaižučio – kaip tyrėjo viso sąmoningo gyvenimo ir veiklos vaisius. Greta perdėm lakoniško pavadinimo – *Estetika* – daugybę asociacijų kelianti paantraštė – *Tarp tobulumo ir mirties*. Tarsi užuomina, kad žmonijos aukso amžius, vadinasi, įvairiopo tobulumo laikai – jau tėra tik negrįžtanti praeitis, tik giliai pašamonėje užkoduotas prisiminimas, o visas tolesnis žmonijos kelias – tikėjimas natūralios ir neišvengiamos baigties link.

Atsirai analitikų, kurie tą knygos paantraštę perskaitys ir suvoks visiškai kitaip, giliau bei prasmingiau, nes juk daug kas priklauso ir nuo suvokėjo, t. y. skaitytojo gyvenimiškos patirties, erudicijos bei daugybės kitų dalykų. Tačiau ir pati knyga – daugiau kaip 600 puslapių estetikos idėjų epinė drobė – tai galimybių erdvė ir tyrinėtoji.

Kūrybinį portretą sunku papildyti

Laikas pristatyti ir naujosios *Estetikos* autorių Algirdą Gaižutį, prie kurio kūrybinio portreto vargu ar ką naujo galime pridėti, nes viską apie save knygoje bei daugybėje straipsnių yra išsakęs pats autorius. Juk kalbėdamas apie meno istorijos dalykus, estetikos idėjų sankirtas, grožio supratimą (arba nesupratimą, vienu ar kitų vertybių nepriėmimą) autorius neišvengiamai kalba ir apie save – perteikia tam tikrą savo suvokimo diapazoną, išduoda didesnę ar mažesnę palankumą vienam ar kitam meno stiliui, tyrėjui autoritetui ar kitiems dalykams. Nuo savęs nepabėgsi. Pagaliau ko apie save nepasakė pats autorius, tą savo plunksna draugiškame A. Gaižučio šarže perteikė dailininkas prof. Augustinas Savickas. Nemačiusius lieka nukreipti prie 2001 m. A. Gaižučio 60-mečiui pasi-

rodžiusios bene mažiausios (pagal apimtį, bet ne pagal minčių krūvį) jo knygos *Žvilgsnis*, kurios viršelį kaip tik ir puošia vieno profesoriaus nupeštas kito profesoriaus portretas.

Galima neabejoti, kad atsiras, kas gilaus kritiko, filosofo ar menotyrininko žvilgsniu išgildens bei išnarplios A. Gaižučio paskutinės knygos privalumus, gal atras ir vieną kitą „vis dar pasitaikanti trūkumą“. Sėkmės analitikams ir estetikos subtilybių žinovams, kurie naujosios knygos medžiagoje ras puikų meno ir estetikos idėjų kovos atspindį ir paveikslą. Šių eilučių autorius tokio atsakingo uždavinio sau nekelia, apsiribodamas paprastesniu ir gal mažiau įpareigojančiu siekiu – pristatyti knygos sutiktuvų popietę ir, jei paviktų, perteikti to renginio nuotaiką.

Žmonės, kuriuos pritraukė estetikos istorijai ir teorijoms skirta knyga bei – jokia paslaptis – pati autoriaus asmenybė, jau savaime yra suvienyti tam tikros bendros jausenos, gal net panašių gyvenimo nuostatų, suvokimo, kad estetinės vertybės

tarp visų kitų žmogų supančių vertybių atlieka toli gražu ne paskutinį ir net ne antraeilį vaidmenį.

Tad kaip vis dėlto rašomos storos knygos

Prof. Domas Kaunas, pats daugelio knygų autorius, pasinaudojęs renginio vedėjo teise, ne juokais pasišovė iškvosti, kaip knygas, ir dar skirtas estetikai, rašo filosofai, šiuo konkrečiu atveju A. Gaižutis. Nuo ko pradeda, kaip klostosi galvoje mintis, kol jos atsiduria ant balto popieriaus lapo, o vėliau virsta ir knygos pavidalu?

Įdomu, kad atsakydamas į šiuos klausimus, A. Gaižutis nemėgino remtis nekaltumo prezumpcija: girdi, aš čia niekuo dėtas, tiesiog dangiškoji Apvaizda apšvietė protą, sukėlė emocijų pliūpsnį, mintys pačios dėliosios į tekstus, ir iš viso to išėjo štai ši knyga. Viso to profesorius nesakė, savo tyrimų ir rašymo metodo aukštyn kojomis, kaip kad įprasta mūsų postmoderniais laikais, never-

Apie tai, kaip rašė svarbiausią savo gyvenimo knygą pasakoja akad. Algirdas Gaižutis

tė. Jis prisipažino esąs priklausomas nuo kasdienės būties bei gyvenamosios aplinkos. Tuo gal kiek apvyklė kalėdinių stebuklų ir mistifikacijų išsilgusias sielas. Užtat sutvirtino pasitikėjimą tų, kurie pasikliauja darbu ir žmogiškuoju darbštumu. A. Gaižutis daug metų dėstė meno filosofiją ir estetiką būsimiesiems menininkams, architektams, muzikantams, muzikologams bei kitų profesijų atstovams. Tie vidinio poreikio ir gyvenimo būtinybės pagimdyti tekstai gulė vienas po kito į vis storesnius aplankus. Autorius sutinka,

kad knygos tapimas – tai gyvas procesas, primenantis gal net organišką augalo augimą. Juk visa, ką darome, tai nėra vien logiško proto padiktuo-ta dėlionė. Visada lieka vietos intui-cijai ir vaizduotei, ypač tokioje veiklos srityje, kurioje darbuojasi A. Gaižutis. Jis prisipažįsta, kad ne sykį patirdavo didelį pasitenkinimą, kai po ilgo darbo valandų staiga galvon šaudavo ir visai nebloga mintis. Tarsi at-pildas už pastangas.

Ką norėjo pasakyti savąja *Estetika*? Nagrinėja labai sudėtingą pažinimo sritį – žmonijos grožio supratimą, koks jis buvo, keitėsi, raibulia-vo per pastaruosius 4 tūkstančius įvairių civilizacijų gyvavimo metų. Daugelis jau nugarimzdžio į Letą ir apie save primena tik buvusių daiktų šukėmis. Tai taip pat raktas į pažinimą. Knyga aprėpia išsistatytą meno tyros, estetikos idėjų koncepcijų raidą. Tos idėjos, pasak A. Gaižučio, varinėja mūsų kultūros ir dvasinio gyvenimo kraują. Autoriui ir rūpėjo pažvelgti, kaip tos idėjos, konceptai vieni kitus persmelkia, kaip idėjos kyla, plėtojasi, gyvena, paplinta, išnyksta, o vėliau panašiais pavidalais vėl iš naujo iškyla.

Rašydamas priešokiais, kartais ir ilgiau save „prikaldamas“ prie darbo stalo, A. Gaižutis vis dėlto nepasidavė istorizmo pagundai, meno idėjų raidoje pripažindamas ne tik nuoseklios raidos principus, bet ir spontaniškumo apraiškas. Dabar ši idėjų panorama knygoje net pačiam knygos autoriui atrodo truputį keistoka, difuziška, tarsi nepaklūstanti istoriškumo taisyklėms ir schemoms.

Gėlės autoriui

Nukelta į 13 p.

Knygos sutiktuvėms pirmininkavęs prof. Domas Kaunas dėsto savo išvalgas apie prof. Algirdo Gaižučio „Estetiką“

Dailininko Broniaus Leonavičiaus dėka naujoji knyga įgavo išties estetišką ir menišką pavidalą

Šių metų sausio 4 d. į savo 80-ąją gyvenimo viršukalnę užkopė žymusis mūsų lituanistas kalbininkas prof. Zigmą Zinkevičius, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys. Jubiliatą dar prieš Šv. Kalėdas spėjo pasveikinti jo tėviškėnai Ukmergėje, o savo gimimo dieną akademikas Lietuvos mokslų akademijoje perskaitė pranešimą *Iš studijų apie krikščionybės ištakas Lietuvoje. Rytų apeigų krikščionybė.*

Krikščionybės ištakoms Lietuvoje Z. Zinkevičius skyrė ne vienu metų triūsą. Daugelio mokslinių bei kito pobūdžio knygų autorius ir šį savo jubiliejų pasitinka greitai pasirodysiančia dar viena nauja knyga – *Lietuvių tautos kilmė.*

Mokslininko jubiliejus – gera proga pasvarstyti apie jo tyrinėjimus, interesus ir naujas problemas, kurios mokslinėje veikloje nesibaigia. Sveikindami prof. Zigmą Zinkevičių su 80-mečiu pasistengsime įsismelkti į jo interesus pasaulį.

Atotrūkis tarp kartų

Gerbiama Profesoriau, kaip vertinate dabartinę mūsų lituanistikos padėtį, kokias išvėlgiate problemas? Ką galėtumėte pasakyti apie mūsų kalbotyros mokslą ir baltistiką?

Šalyje susiklostė nelabai normali ne tik baltistikos, bet ir lituanistikos padėtis. Galime pasigirti labai stipriais lituanistais kalbininkais ir baltistais, bet jie jau garbaus amžiaus. Labai silpna vidurinioji šios srities mokslininkų karta. Atsitiko paprastas dalykas. Sovietmečiu šios srities tyrinėtojus rengdavo vien tik Vilniaus universitetas, o paskutinį sovietinį dešimtmetį šiame universitete iš viso buvo uždrausta lituanistikos kalbinė aspirantūra. Mat universitete buvo per didelis mokslo daktarų procentas. Tuo metu buvau Vilniaus universiteto Lietuvių kalbos katedros vedėjas ir kartais man pavykdavo „prastumti“ vieną kitą disertantą.

Kaip Jums tai pavykdavo, kokių gudrybių tekdavo imtis?

Tuo metu Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijoje, kadru skyriuje, tvarkėsi lituanistas. Jis man pranešdavo, kur vienos ar kitos specialybės vietos neužpildytos. Ministerija buvo suinteresuota, kad jos būtų užpildytos. Tada, jei tik turėdavome disertaciją gintis pasirengusį aspirantą, jį ir „prakisdavome“.

Vis dėlto tais laikais išsaugoti parengtus specialistus buvo labai sunku, nes visi absolventai kartu su diplomu gaudavo paskyrimą į darbą. Gubius specialistus, kurie tikėtų dirbti mokslinį darbą, vėliau „iškrapištyti“ iš paskyrimo vietos būdavo labai nelengva. Reikėdavo paslaptį laikyti, visai suktis, kad galėtum perspektyvų jauną mokslininką įdarbinti į jam tinkamą vietą. Štai kodėl ir susidarė toks atotrūkis tarp vyresniosios ir vidurinės kartos lituanistų, kalbos mokslo ir baltistikos atstovų.

Kas dabar darytina?

Turime dėmesį telkti į jaunąją kartą, kuri labai greitai taps viduriniąja karta. Natūralus procesas. Be to, mokslo institucijose ir tų naujų etatų stinga – kaip ir visais laikais. Jaunimas bėrsta greitai, tad pamažu visas atsistos į savo vietą.

Turime dėmesį telkti į jaunąją kartą, kuri labai greitai taps viduriniąja karta. Natūralus procesas. Be to, mokslo institucijose ir tų naujų etatų stinga – kaip ir visais laikais. Jaunimas bėrsta greitai, tad pamažu visas atsistos į savo vietą.

PER KALBĄ – PRIE TAUTOS ISTORIJOS IŠTAKŲ (1)

Savo 80-mečių akad. Zigmą Zinkevičius pasitinka kupinas naujų kūrybinių sumanymų

Lituanistai visur panašūs

Kur šiandien telkiasi lituanistikos mokslas? Juk ne vien Vilniuje, nors čia be Vilniaus universiteto yra ir Vilniaus pedagoginis universitetas, Lietuvių kalbos bei Lietuvių literatūros ir tautosakos institutai?

Išties dabar lituanistai rengiami ne vien Vilniuje, bet ir Vytauto Didžiojo universitete, taip pat Klaipėdos ir Šiaulių universitetuose.

Tokia decentralizacija – geras dalykas?

Labai sveikintinas. Nors esu pensininkas, bet man tenka vadovauti disertantams. Beveik kasmet bent vienas mano disertantas apsigina daktaro disertaciją. Taigi nesijaučiu atitrūkęs nuo jaunų lituanistų rengimo. Man atrodo, kad po kokių penkerių metų, gal net anksčiau, padėtis normalizuosis, didelis skirtingų kartų lituanistų atotrūkis išnyks.

Ar skirtinguose miestuose lituanistų rengimas kuo nors skiriasi? Ar galima kalbėti apie Kauno, Klaipėdos ar Šiaulių lituanistų rengimo savitumą, specifiką?

Be Vilniaus universiteto man geriausiai pažįstamas Vytauto Didžiojo universitetas, nes nuo jo įsikūrimo pirmųjų dienų jame dėščiau. Gal tik prieš kokių trejus metus galutinai nustojau

dirbti tame universitete. Dėščiau, kol pavyko parengti stiprius lituanistus. Pirmą veiklos penkmetį į VDU įstodavo labai stiprūs pirmakursiai, stipresni netgi už panorėjusius studijuoti Vilniaus universitete. Ilgainiui išsiligino, stojantys lituanistai kalbininkai panašūs Vilniuje ir Kaune. Jiems pagrindines disciplinas dėsto praktiškai tie patys dėstytojai ir profesoriai – Vilniuje ir Kaune.

Kai tiesa buvo nepageidaujama

Dabar nepriklausomos valstybės sąlygomis turime puikių tarptautinio bendradarbiavimo galimybių. Ką tai duoda lituanistikai?

Labai daug duoda. Sovietmečiu Vakarų mokslininkai baltistai dar galėdavo atvykti į Lietuvą, bet mes jų apilankyti kitose šalyse negalėjome. Ne taip būdavo paprasta tuos mokslininkus pasikviesti: tekdavo iš anksto pranešti, kas nori atvažiuoti, rašyti mokslines jų charakteristikas. Negalėdavome oficialiai rengti tarptautinių mokslinių konferencijų, todėl tekdavo gaudrai. Darydavome sąjungines konferencijas, į kurias pakviesdavome ir užsieniečius, todėl tos konferencijos būdavo kaip tarptautinės.

Kodėl „stiprusis centras“ taip sieki apriboti tuos lituvių lituanistų ryšius su Vakarų mokslininkais? Norėta, kad visiems laikams būtų pamiršta, jog esame Vakarų pasaulio dalis?

Sovietai ir apskritai, bolševikai ne trukdė mokslinių lituvių kalbos tyrinėjimų. O trukdė visa tai, kas būtų galėjė prisidėti prie lituvių kalbos gelbėjimo, išlaikymo. Tai jau buvo tam tikras tabu. Sakysime, viešai kalbant per radiją ar televiziją negalėjome pasakyti, kad tai rusų kalbos įtaka. Gink Dieve. Galima buvo nebent pasakyti, kad tai kitų kalbų įtaka, svetimą įtaka ir panašiai.

Jei nepasakoma tiesa, arba pasakoma tik dalis tiesos, mokslinė prasme tai jau tam tikra falsifikacija.

Ką padarysi. Susidarė keista padėtis, kai knygų lentynos lūžo nuo mokslinių darbų, bet lituvių kalbos, ypač šnekamosios, reikalai smarkiai prastėjo.

Kartais fantazijos kelia tautos ūpą

Ar dabar lituvių kalbos reikalai gerėja?

Nepasakysiu, kad labai gerėtų, bet dabar niekas viso to nedraudžia. Mes galime šnekėti, kiek norime ir ką norime: kur yra rusų, kur anglų kalbos įtaka – jokių draudimų nėra. Jeigu didesnės pažangos lituvių kalbos padėčiai ir nesimato, tai priežastis jau buvo paminėta: silpna vidurinioji lituanistų karta.

Turite mintyje lituanistikos mokslu reikalus. Kaip lituvių kalba šiandien jaučiasi tautoje, valstybėje? Ar kartais ne Pelenės vietoje?

Platus klausimas, į kurį nėra paprasta atsakyti. Negalima atplėšti kalbos praktikos nuo kalbos mokslo. Juk kiekvienas inteligentas nuo senų laikų save laikė ir lituvių kalbos žinovu.

Nuo daktaro Jono Basanavičiaus laikų?

Taip. Visi tą lituvių kalbą tyrinėjo: kunigai, medikai ir kas tik nori. Specialistų nebuvo, todėl dėl jų stygiaus „tyrinėjimo“ imdavosi visi, kurie tik netingėjo.

Aišku, kad toki „tyrinėjimą“ neišvengiamai turėjo lydėti ir diletantizmas. Kita vertus, argi nėra gerai, kad kiekvienas inteligentas jautė lyg ir asmeninę atsakomybę už gimtąją kalbą.

Blogai tas, kad buvo prikurtas dau-

gybė visokių fantazijų ir niekų. Iš jų dar ir šiais laikais nepavyksta išsivaduoti. Kartais skaitau *Lietuvos aidą*, ir plaukai šiaušiasi. Leidėjas Algirdas Pilvelis spausdina viską ir be atrankos.

Cenzūros nėra, mokslinių cenzorių taip pat neturime.

Nesu prieš įvairovę, bet kartais sunku išverti, kai matai diletantų paistalus.

Tie vadinamieji paistalai daro didelį neigiamą poveikį visuomenei?

Tokios fantazijos kartais gali būti naudingos tautos atgimimo laikais, nes kelia tautos ūpą. Pridaro ir žalos, nes klaidina žmones.

Dabar baigiau rašyti knygą *Lietuvių tautos kilmė*, turėtų knygynuose pasirodyti gal sausio pabaigoje. Ir štai kodėl ėmiausi rašyti šią knygą. Pastebėjau, kad net vidurinių mokyklų mokytojai, ypač baigusieji pedagogikos mokslus, mokslieviams pripaisto niekų. Mane net siaubas suėmė, kai sužinojau, kad mokytojai tuos nevykusius laikraščius straipsnelius su nemoksliskais paistalais rekomenduoja savo mokslieviams. Apie visokius niekus net ir knygelių išleista. Jas taip pat skaito mokslieviai, neskirdami tiesos nuo pramanų.

Kalba – svarbiausias tautos bruožas

Kas, jei ne mokytojai, ir turi padėti bent jau atskirti savo dėstomo dalyko pelus nuo grūdų. Kaip atsitiko, kad toki mokytojų kontingentą sugebėjo „parengti“ mūsų aukštosios mokyklos? Juk tai ne kokios nors priešiškos mums valstybės išmestas kenkėjų „desantas“, bet mūsų universitetų parengti specialistai.

Prisimenu, tuometiniuose pedagoginiuose institutuose istorinės kalbotyros dalykų dėstyta labai maža – beveik visai nebuvo. Tie parengti mokytojai iš institutų išėjo beveik „nepakaustyti“ istorinės lituanistikos klausimais. Vilniaus universitete istorinės kalbotyros kursą klausydavo tik būsimieji kalbininkai, o lituvių literatūros bei kitų filologijos specialybių studentai šiais klausimais taip pat buvo „silpni“.

Išitinkinė, kad mūsų mokyklose šiais klausimais reikalai ne kažin kokie, nutariau parašyti knygą, kurią mokytojai galėtų rekomenduoti savo mokiniais. Prieš kokį pusmetį į mane kreipėsi Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto, vėliau ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos vadovai, girdi, jie gauna laiškų, prašančių pakartoti mano *Lietuvių kalbos istorijos I* tomą *Lietuvių kalbos kilmė*. Atsisakiau, nes praėjo 20 metų ir tą tomą reiktų labai smarkiai papildyti, nes be papildymų leisti antrą kartą nėra jokios prasmės. Dar svarbiau yra tai, kad šiandien ne tiek aktualu lituvių kalbos, kiek lietuvių tautos kilmė. Todėl vietoj pakartotino savo minėtos knygos leidimo pasiūliau parašyti naują knygą *Lietuvių tautos kilmė*. Aišku, nemaža pasinaudojau ir iš knygos *Lietuvių kalbos kilmė*.

Gal atrodytų diletantas, bet argi tauta gali būti be kalbos?

Tikra tiesa, bet tautos ir kalbos kilmė nėra tas pats. Kad būtų aiškiau, duosiu pavyzdį. Angliška kalba ne tik anglai, bet ir amerikiečiai. Naujosios Zelandijos, Australijos ir kai kurių kitų šalių gyventojai. Ispanų kaip valstybinė kalba įsitvirtinusi Vidurio ir Pietų Amerikoje, išskyrus Braziliją, kur valstybinė kalba – portugalių. Šveicarijoje – keturios valstybinės kalbos: vokiečių, italų, prancūzų ir retoromanų, o tauta viena.

Vis dėlto kalba yra pagrindinis tautos bruožas, ir net tų tautų, kurios yra pakeitusios savo kalbą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Prof. Zigmą Zinkevičius su kitais kalbininkais Lietuvių kalbos institute dokumentinio filmo „Būti kalboje“ premjeroje (2004 m. gruodžio 28 d.)

Ką mena didžiausia XVII a. lietuviška knyga

2004 m., minint lietuviškosios spaudos lotyniškaisiais rašmenimis atgavimo 100-metį, antram gyvenimui prikeltas svarbus XVII a. lietuvių literatūros paminklas – *Knyga nobažnystės krikščioniškos (Kniga nobaznistes krikscioniszkos)*. Vilniaus universiteto docentė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja dr. Dainora POCIŪTĖ dalijasi mintimis, kaip Upsalos universiteto bibliotekoje tyrinėjo didžiausią Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje išleistą evangelikų reformatų veikalą, rengdama jį pakartotiniam leidimui. Šiais lietuviškos spaudos atgavimo 100-mečio metais mūsų senoji lietuvių literatūra praturtėjo dar vienu paminklu.

Vienintelis egzempliorius pasaulyje

Gerbiamoji daktare, kaip trumpai apibūdintumėte „Knygą nobažnystės krikščioniškos“?

Tai didžiausia XVII a. lietuviška knyga, konvoliutas, 1653 m. išspausdintas Kėdainiuose, turintis daugiau kaip 700 puslapių. Evangelikų reformatų bažnytinių knygų rinkinys. Jame yra katekizmas, giesmės, pamokslai, psalmės, t. y. visa, kas buvo reikalinga kasdieniam bažnytiniam naudojimui.

Knyga palyginti labai mažai tyrinėta. XVII a. LDK lietuviškų knygų nebuvo publikuota daug, be to – mažais tiražais, todėl tai ypač retos knygos. *Knygos nobažnystės krikščioniškos* faksimilinis leidinys – svarbus įvykis Lietuvos mokslo ir kultūros istorijoje. Šis naujas 2004 m. pakartotinai išleistas leidinys pirmiausia ir skirtas tyrinėjimams.

Pernelyg ilgai niekas nebandė parengti Švedijoje esančio originalo spaudai. Knyga beveik niekieno neliečiama saugoma Upsalos universiteto bibliotekoje. Yra išlikę sveiki visi knygos puslapiai. Tai vienintelis šiuo metu žinomas pasaulyje šios knygos egzempliorius.

Galime tik pasidžiaugti, kad Jūs ryžotės imtis tokio atsakingo tiriamojų darbo. Kaip Jums sekėsi?

Nuvykusi į Švediją apžiūrėjau *Knygos nobažnystės krikščioniškos* originalą, nustatinėjau popieriaus, ant kurio išspausdinta knyga, vandenženklis. Didžiausia knygos dalis išspausdinta ant Jono Tochtermano gaminto popieriaus, kurio vandenženklis su žuvimi – karpiumi. Šis popierius buvo pagamintas Vilniuje, J. Tochtermano popieriaus dirbtuvėje Markučiuose, o

Dr. Dainora Pociūtė su didžiausia XVII a. lietuviška knyga „Knyga nobažnystės krikščioniškos“

knyga išspausdinta Kėdainiuose. Todėl pakartotinai išleistoje *Knygoje nobažnystės krikščioniškos* taip pat imitavome karpį, jau kaip knygos meno puošmeną. Tai tapo knygos simboliu. Šis žuvis ženklas siejasi ir su gerai žinomu krikščionybės simboliu, dera religinei knygai. Džiaugiuosi, kad dailininkei Sigutei Chlebinskaitei pavyko atkurti tokį gana autentišką knygos vaizdą, perteikti knygos esmę ir turinį.

Kaip ši knyga atsidūrė Švedijoje?

Knyga nobažnystės krikščioniškos ten atsidūrė XVIII a., kai ją įsigijo švedų bibliofilas Johanas Gabrielius Sparvenfeldas. Jam turėtume būti dėkingi už vienintelį pasaulyje išlikusį šios knygos egzempliorių.

Kiek iš viso Kėdainiuose išspausdinta knygos egzempliorių?

Turėjo būti išspausdinta 400–500 egzempliorių, kodėl daugiau neišliko Lietuvoje, nežinome. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute dar saugomas labai mažas, keliolikos puslapių šios knygos maldyno fragmentas. Galimas dalykas, kad kokioje nors palėpėje dar guli koks egzempliorius. Teko girdėti gandų, kad kažkas yra matęs tą knygą Lietuvoje, tačiau tai niekur neužfiksuota.

Kuo pakartotinai išleista „Knyga nobažnystės krikščioniškos“ skiriasi nuo XVII a. originalo?

Mes išleidome faksimilinį leidinį, naudojant spalvotos spaudos techniką, jis gana gerai įskaitomas. Parašiau ir nemaža įvadą. Tai turėtų būti mokslinių šios knygos tyrinėjimų pradžia. Ateityje, tikiuosi, bus parengti kritiniai visų šio konvoliuto dalių leidimai, nagrinėjimai, analizės.

Pirmas Lietuvoje kontrafaktinis leidinys

Nejau nuo XVII a. ši knyga niekada nebuvo pakartota?

Buvo pakartota Karaliaučiuje 1684 m. kaip kontrafaktinis leidinys su tam tikrais pakeitimais, tekstų priedais. Mes kartojome Kėdainių originalą, kuris nuo šiol prieinamas mokslininkams ir lituanistinėms studijoms.

Kokios priežastys lėmė, kad „Knyga nobažnystės krikščioniškos“ teko spausdinti kaip kontrafaktinį leidinį? Ką ir nuo ko reikėjo slėpti?

Ši knyga, galima sakyti, yra paskutinė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės reformatų kultūros liudininkė, paskutinis originalus protestantų literatūrinis lietuviškas palikimas, nes, užsidarius Kėdainių spaustuvei, reformatų spaustuvių LDK teritorijoje faktiškai neliko. Pakartotinis knygos leidimas išėjo Karaliaučiuje 1684 m. kunigaikštienės Karolinos Liudvikos Radvilaitės (1667–1695 m.) lėšomis. Tuometinėje reformatų bažnyčioje Lietuvoje jau buvo pasirodę pranešimų, kad trūksta lietuviškų knygų. Vadinasi, ši knyga jau buvo pabaigta ir pritrūko lietuviškų maldynų bei giesmynų. Lietuvoje jau buvo įsigalėjusi katalikų cenzūra ir LDK šios knygos jau buvo neįmanoma išspausdinti. Po švedų okupacijos 1655–1660 m. Kėdainių reformatų spaustuve buvo uždaryta. LDK reformatai kitos spaustuves ir neturėjo, o ši knyga buvo vienintelis lietuviškas Kėdainių spaustuves leidinys.

Ko gero, ne švedai uždarinėjo Lietuvoje spaustuves, ir dar reformatų.

Ne tiek švedai buvo kalti, kiek lė-

šų trūkumas, nes spaustuvininkas subankrutavo. 1655 m. gruodžio 31 d. mirus Lietuvos didžiajam etmonui ir Vilniaus vaivada kunigaikščiui Jonuši Radvilai, nebuvo kas išlaiko tą spaustuve. Antrasis knygos leidimas Karaliaučiuje buvo kontrafaktinis dėl katalikų cenzūros, ir tai yra pirmas Lietuvos istorijoje kontrafaktinis leidinys. Nurodyta, kad tai Kėdainiuose 1653 m. išspausdinta knyga.

Reformatų bažnyčia Lietuvoje tebegyveno, nepaisant to, kad šalyje nuo 1569 m. įsitvirtino jėzuitai, XVII a. antroje pusėje jau buvo pasiekę aki-vaizdžią pergalę. Reformatams visoje LDK reikėjo knygų, o ypač Radvilų valdose Biržuose, Kėdainiuose. Reformatų pozicijos LDK jau buvo gerokai susilpnėjusios, bijota skelbti tą faktą, kad iš naujo perleidžiamos reformatų knygos, todėl ir buvo spausdinamas šis kontrafaktinis leidinys. Taip norėta nuslėpti patį leidimo faktą. Knyga buvo papildyta, įdėta naujų tekstų, nors ir nedaug. 20 ar 30 puslapių papildyta *Postilė*, įdėtos kelios naujos giesmės, kelios naujos maldos. Visa knygos sistema išliko tokia pati.

Ar pavyko apgauti jėzuitus? Kada nustatyta, kad knyga kontrafaktinė?

Labai vėlai, iš esmės tik XX a., kai prasidėjo knygos tyrinėjimai. Ilgai nežinota apie Upsalos universiteto bibliotekoje saugomą šios knygos originalą iš Kėdainių.

Aptikta Upsaloje 1968 metais

Kad ir kaip gerbtume senąją lietuviškąją raštiją, bet tai juk ne masinio

naudojimo knyga. Kuo ji svarbi tyrinėtojams, kokius naujus mūsų raštijos ir kultūros klodus padės atverti?

Tokius veikalus leisdami, aišku, atliekame pirmiausia mokslinę misiją. Lituanistika būtina universitetinėms studijoms. Visai neatsitiktinai kelios mano pačios studentės rašo darbus šios knygos temomis (*Knygos nobažnystės krikščioniškos* 1653 ir 1684 m. leidimų giesmynai (Dalia Markevičiūtė); Evangelijų interpretacija Jono Bretkūno ir *Knygos nobažnystės krikščioniškos* postilėse (Vaida Bugaitytė); *Knygos nobažnystės krikščioniškos*: 1653 leidimo ir 1684 m. kontrafaktijos palyginimas (Jolita Macelytė); Lietuviškieji XVI–XVIII a. kalvinistų katekizmai (Juratė Veniūtė)), nes gali laisvai naudotis šaltiniu. Ją dabar labai patogu tyrinėti, turint pakartotinį pagal originalą parengtą leidimą. Moksliniam tyrinėjimui ji tiesiog būtina, nes ne vienos prieinamos šios knygos kopijos Lietuvos bibliotekose neturėjome. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje buvo tik senas ir labai nusitrynęs šios knygos mikrofilmas.

Kada šis veikalas buvo aptiktas Upsalos universiteto bibliotekoje?

Aptiktas 1968 m., buvo žinoma, kad tai Kėdainių, Jonušo Radvilos įkurtos spaustuves leidinys. Iš esmės tai trijų knygų konvoliutas, kiekviena iš trijų knygų turi atskira paginaciją, t. y. atskirą puslapių numeraciją. Vieną knygą sudaro psalmės ir giesmės (*Psalmi Dovyds*), antroje – pamokslų rinkinys visiems metams, t. y. postilė (*Suma, arba Trumpas išguldymas evangelijų*) ir trečioje – maldos (*Maldos krikščioniškos ir Katekizmas*). Pamokslai ir visi kiti knygos religiniai tekstai perteikia reformatų Dievo ir žmogaus sampratą, kuri skiriasi nuo katalikiškosios. Išlikęs egzempliorius įrištas kaip viena knyga tikriausiai XVIII a. Apie kitus įrišimus neturime duomenų.

Įsigijo švedų poliglotas

Norėčiau sugrįžti prie švedų bibliofilo J. G. Sparvenfeldo. Man įsiminė knygotyrininko Vroclavo universiteto prof. Ksystofo Migonio (Ksyzstof Migoń) mintis, kad švedai XVII–XVIII a. ne tik kariau, bet ir vežė į Švediją knygas iš Lenkijos, Silezijos, Čekijos, Lietuvos, dabartinės Baltarusijos teritorijos. Tad gal ir „Knyga nobažnystės krikščioniškos“ šitai išvežė?

Švedai daug knygų vežėsi iš paminėtų kraštų, bet šiuo atveju buvo kitaip. J. G. Sparvenfeldas tą knygą įsigijo kaip kolekcininkas. Buvo žymus Švedijos kariaus diplomatas, sykiu aistringas filologas. Karaliaus jam buvo davęs duotąjį rasti švedų kalbos šaknis, ištyrinėti švedų kalbos kilmę. Jis tyrinėjo švedų kalbos santykį su kitomis kalbomis. Kaip poliglotas (mokėjo 13 kalbų, o pasyviai – dar keliolika) ir filologas keliavo po Rytų Europą ir Rusiją, mokėsi slavų kalbų, o lietuvių kalbą taip pat manė esant viena iš slavų kalbų. Rašė slavų kalbos žodyną. Galimas dalykas, kad keliaudamas per Lietuvą ir įsigijo *Knygą nobažnystės krikščioniškos*. Tačiau tikslų žinių apie tai, kada ir kur įsigijo knygą, neturime. Vienintelis tos knygos įsigijimo faktas – tai J. G. Sparvenfeldo autografas knygos priešlapyje.

Ar neteko lyginti šios knygos su kitomis, kurias J. G. Sparvenfeldas galėjo įsigyti toje pačioje kelionėje?

Jo kolekcija labai didelė. Visas savo išgytas knygas po mirties jis užrašė Upsalos ir Stokholmo

Nukelta į 7 p.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto darbuotojai pristato naujausias savo parašytas bei parengtas knygas

Prieš tryliką metų KTU mokslininkų iniciatyva suburta bendrovė *Katra* dabar pelnytai vadinama rinkos lydere. Jos valdybos pirmininkas dr. doc. Gintaras Rimša tarp gamybininkų sėkmės veiksmų pažymėjo glaudų *Katros* ir universiteto mokslininkų bendradarbiavimą.

Patentuoti intelektiniai produktai

Tarp svarbiausių *Katros* gaminių – šilumos, vandens ir nuotekų kiekio apskaitos prietaisai. Jie plačiai naudojami ne tik mūsų šalyje, bet ir Estijoje, Latvijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Rusijoje ir kitose valstybėse – metinė bendrovės apyvarta viršija 60 mln. litų. Tai ultragarsiniai šilumos ir vandens kiekio skaitikliai, taikomi šilumos energijos ir pratekėjusio vandens apskaitai uždarai ir atviro tipo šildymo bei sunaudoto vandens sistemose. Jie tinka sunaudotos šilumos ir vandens kiekio apskaitai gyvenamuosiuose namuose, įmonėse, organizacijose, tiekiamos šilumos energijos ir vandens kiekio apskaitai katilinėse bei kituose punktuose.

Naujas bendrovės produktas – automatizuota komunalinių paslaugų telemetrijos sistema. Ji skirta duomenų surinkimui iš apskaitos prietaisų (vandens, elektros ir pan.), panaudojant GSM, GPRS, internetą ar laidinį telefoninį ryšį, arba tiesiogiai prijungus prie apskaitos prietaisų. *Katros* naujovėse panaudotas KTU Telematikos laboratorijos mokslininkų, vadovaujama prof. Armino Ragauskio, intelektas. Pasak profesoriaus, kad lietuviškos prekės įveiktų gausius konkurentus Vakarų šalyse, privalome kurti originalius, tinkamus patentuoti Europos Sąjungoje bei JAV, gaminius. Prof. Armino Ragauskio, vyresniojo mokslo darbuotojo dr. Gedimino Daubaros, sumanaus inžinieriaus programuotojo Romano Chomskio ir grupės *Katros* specialistų pasiūlyti inovaciniai technologiniai sprendimai jau užpatentuoti daugelyje Vakarų Europos valstybių ir JAV.

Brangiausia prekė – inovatyvios žinios

Katros valdybos pirmininkas teigė, kad šiuo metu bendrovė tik apie 5 proc. produkcijos eksportuoja į Europos Sąjungos šalis. Priimta strategija ši skaičių padidinti bent penkis kartus. Tad kartu su KTU mokslininkais kuriami originalūs ir daug veiksmingesni ultragarsiniai šilumos, vandens ir nuotekų kiekio bei srautų apskaitos prietaisai. „Produktyviosios žinios reiškiasi kaip technologijos. Didžiausią pridėdamąją vertę sukuria inovacinės technologijos, kurios yra patentavimo objektai. Todėl kartu su prof. A. Ragauskio mokslinė grupė jau parengė medžiagą keliems naujiems patentams gauti“, – kalbėjo dr. G. Rimša.

Pasak prof. A. Ragauskio, daugelis Lietuvos mokslininkų turėtų perprasti inovatyvios veiklos modelį: adekvačiai reaguoti į sparčiai kintančios aplinkos poreikius. Pagavai pokytį, kurio kiti dar neperprato – ir jau turi raktą lyderiauti naujoje rinkos nišoje. Kol konkurentai susiorientuos aukštųjų technologijų srityje, gali pirmuoti ir gauti visą naujos produkcijos teikiamą pelną pusmetį ar metus. Vidutinio sudėtingu-

Nauji patentai – KTU mokslo ir pramonės bendradarbiavimo kriterijus

Buitinis kompiuteris sudomino Ministrą Pirmininką dr. Algirdą Brazauską; apie jį pasakoja prof. Vytautas Ostaševičius ir prof. Egidijus Kazanavičius (dešinėje)

mo technologijų srityje šis monopolistinis periodas gali būti daug ilgesnis. Profesoriaus nuostata rodo skaičiai: žinioms imlios Lietuvos pramonės dalis sudaro vos 5,9 proc., o ES šis rodiklis kelis kartus didesnis. Amerikoje apie 80 proc. šios šalies mokslo darbuotojų aktyviai bendradarbiauja su bendrovėmis, o Lietuvoje ta dalis yra vos 5 procentai. Beje, išsivysčiusiose valstybėse apie du trečdalius lėšų mokslininkai uždirda bendraudami su pramone ir tik apie 30 proc. skiria valstybė.

Padedant danams – partneriai visame pasaulyje

Prieš metus Danijos technologijos instituto pavyzdžiu KTU įkurto *Technologijų partnerystės biuro* naudą jau pajuto ne vienas gamybininkas bei mokslininkas. Universiteto Inovacijų ir informacijos skyriaus vedėjos dr. Violetos Kaunelienės nuomone, minėtas biuras tampa savotišku šalies pramonės įmonių problemų bei techniškių mokslų atstovų galimybių banku. Gruodžio 8 d. KTU senojoje aulėje surengta tarptautinė konferencija *Technologijų partnerystė*. Ją pradėjęs Universiteto rektorius prof. Ramutis Bansevicius, padėjo danams už paramą kuriant minėtą KTU biurą, kuris padeda glaudinti šalies mokslo institucijų ir gamybinių kolektyvų ryšius.

Svečiai iš Kopenhagos Henrikas Givskovas Larsonas (Henrik Givskov Larson) ir Larsas Holstas Jorgensenas (Lars Holst Jorgensen) supažindino su prieš dešimtmetį įkurto Danijos technikos universiteto technologijų partnerystės padalinio patirtimi. Jų kompetencijos tinkle – daugiau kaip 22 tūkst. ekspertų iš 125 tyrimo institucijų įvairiose šalyse. Patirtis rodo, kad toks tarpininkavimas tarp gamybinių kolektyvų ir mokslo institucijų turi didelę paklausą. Todėl šis kompetencijos tinklas nuolat plečiasi.

KTU rektorius prof. Ramutis Bansevicius bei Inovacijų ir informacijos skyriaus vedėja dr. Violeta Kaunelienė už pagalbą dėkoja Danijos technologijos instituto atstovui Henrikui Givskovui Larsonui (dešinėje)

Nauji europatentai rūpi prof. Arminui Ragauskui ir UAB „Katra“ vadovui dr. doc. Gintarui Rimšai (kairėje)

Prieš metus, finansuojant danams, KTU įkurtas *Technologijų partnerystės biuras* tapo pasaulinio ekspertų tinklo nariu. Pasak dr. V. Kaunelienės, pirmaisiais užsakovais tapo šalyje žinomos inovatyvios bendrovės *Katra*, *Eksplo*, *GTV*, *Agaras*, *Novometa* ir *Putokšnis*. Technologinėms problemoms spręsti jos sulaukė pasiūlymų iš Vakarų specialistų. Minėto nacionalinio kompetencijos tinklo paslaugomis neseniai panoro pasinaudoti *Achema*, *Linas*, *Javinė*, *Rūta* ir kitos šalies įmonės. „Per 14 dienų nuo įmonės paraiškos gavimo KTU biuro atstovai užsakovams pateikia sąrašą pasaulio ekspertų, kurie yra tos tematikos specialistai ir gali pateikti kompetetingą sprendimą“, – kalbėjo dr. V. Kaunelienė.

KTU veikiančio *Technologijų partnerystės biuro* ekspertais yra visų Lietuvos universitetų ir mokslo institutų bei mokslo pažangą skleidžiančių įmonių žymiausi specialistai. Pasak šio projekto koordinatūros dr. V. Kaunelienės, tariamasi dėl kompetencijos tinklo apie Baltijos jūrą sukūrimo. „Nacionaliniai tinklai yra Danijoje, Lenkijoje, Švedijoje ir Vokietijoje. Pagal danų Rytų Europos finansavimo programą (NAEC) buvo numatyta į Kaune įkurtą *Technologijų partnerystės biurą* įtraukti Latviją bei Estiją, bet, gavus mažesnę finansavimą, apsiribota tik minėtu Lietuvos biuru KTU“, – sakė Universiteto Inovacijų ir informacijos skyriaus vedėja. Tikimasi gauti ES struktūrinių fondų paramą ir išplėsti minėto tinklo galimybes.

Rinkos tyrimai įrodo, kad bendrovės pageidauja ne tik naujų technologijų paieškų. Perspektyvios praktikantų poreikio, konsultacijų dėl aukštųjų technologijų finansavimo, dirbančiųjų kvalifikacijos tobulinimo ir kitos paslaugos.

Ūkio ministerijos inovacijų ir technologijų skyriaus vedėjas Arūnas Keraminas pateikė nelinksmų faktų. Lietuva pagal darbuotojų skaičių aukštųjų technologijų pramonėje Europos Sąjungoje užima paskutinę vietą. Daugumos įmonių išlaidos moksliniams tyrimams ir inovacijoms yra gana mažos – pagal šį rodiklį ES esame priešpaskutiniai. Pasak A. Keramino, sudaryta programa iki 2010 m. bendrovių išlaidas moksliniams tyrimams padidinti dešimt kartų.

UAB *Katra* valdybos pirmininkas G. Rimša geru žodžiu atsiliepė apie bendradarbiavimą su KTU *Technologijų partnerystės biuru*. „Šio biuro naudą mes jau pajutome. Kad sparčiau integruotumės į pasaulio ekspertų erdvę, pasinaudami Danijos kolegų paslaugomis, suradome bendraminčių partnerių Vakarų šalyse. Su Didžiosios Britanijos, Italijos, Vokietijos, Nyderlandų, taip pat KTU Fizikinės elektronikos ir Panevėžio institutų kolegomis sudarėme tarptautinį konsorciumą ir teiksime paraišką ES 6-osios bendrosios programos projektui“, – kalbėjo prof. A. Ragauskas. – „Tikiuosi kurti dar modernesnes avangardines technologijas, pagrįstas aukšta kompetencija ir kūrybiškų Europos mokslininkų intelektu“.

Kartu su *Katra* – buitinis kompiuteris

Jungtinis KTU mokslininkų ir bendrovės *Katra* kūrinys pagal šalies aukštųjų technologijų plėtros programą – būsto įterptinis kompiuteris (BIK). Pasak vieno jo kūrėjų Kompiuterių katedros prof. Egidijaus Kazanavičiaus, BIK padės informacines technologijas pritaikyti būsto reikmėms. „Įdiegus projektą, neišeinant iš pastato, telekomunikacijomis išjungti ar įjungti apšvietimą, vandens tiekimą, priklausomai nuo paros meto įjungti signalizaciją valdant žaliuzes arba užuolaidas. Atskirose patalpose galima reguliuoti šildymą ir vėdinimą. Lengvai gali būti pasirinkti įvairūs šildymo režimai (komfortinis, naktinis ir kt.). Sujungus sistemą su telekomunikacijos tinklu, vartotojas telefonu ar GSM ryšiu gali sužinoti ir kontroliuoti pastato technines funkcijas. Pranešimai apie avarines situacijas (išilaužimus, gaisrus ir kita) gali būti automatiškai perduodami užprogramuotais telefono numeriais (avarinėms tarnyboms, apsaugos firmoms ir t. t.). Tokios priemonės suteikia galimybę sutaupyti įvairių rūšių energijos“, – kalbėjo profesorius. KTU mokslo prorektorius prof. Vytautas Ostaševičius pažymėjo, kad šis darbas yra pirmasis informacinių technologijų plėtros produktas per visus nepriklausomos Lietuvos metus. BIK suprojektavo KTU Kompiuterių katedros Signalų apdorojimo laboratorija. Jam prognozuojama puiki ateitis – dabar kompiuterių bandomąją gamybą atlieka konsorciumo partneriai – UAB *Katra* ir *Rubikon* apskaitos sistemos. Naujove susidomėjo bendrovė *Vilniaus energija*, kitų miestų energetikai, statybininkai bei komunalininkai.

Interaktyvūs sveikatingumo treniruokliai

Dar viena KTU ir UAB *Katra* bei Lietuvos kūno kultūros akademijos kūrinyje bendradarbiavimo sritis – žmonių sveikatingumą gerinančių „sumanių“ treniruoklių kūrimas. Išplėsti žmogaus galimybių ribas pasiryžta projektu *Žmogaus sveikatini- mo (si) aukštosios technologijos ir įranga*. Mokslo žinios gali padėti mūsų organizmui maksimaliai panaudoti savo fiziologines galias, leidžia pasiekti geriausių protinės veiklos rezultatų, palaikyti darbingumą, atkurti fizines jėgas. Gal todėl, pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje bendra sporto ir laisvalaikio įrangos apyvarta siekia apie 3 mlrd. svarų sterlingų (daugiau kaip 15 mlrd. Lt) per metus. „Kartu su gamybininkais kuriame sporto įtaisus, skirtus žmogaus (įgalaus ir neįgalaus) judėjimo bei kitos veiklos biomechanikos ir fiziologijos taikomiesiems tyrimams žmogaus organizmo funkcinių galimybių plėtotės, kompensavimo ir reabilitacijos technologijoms bei priemonėms sukurti. *Katra* kartu su įmone *Baltec CNC Technologies* pradės šiuos interaktyvius įrenginius gaminti serijomis“, – kalbėjo KTU mokslo prorektorius prof. V. Ostaševičius. Jį papildęs G. Rimša sakė, kad per pirmuosius bendro darbo metus jau sukurti penki intelektualūs prietaisai raumenų grupių treniruotumui įvertinti, sportininkų šoklumui bei reakcijai kontroliuoti, pagreičiui fiksuoti ir kt. Pagal sudarytą planą tikimasi išplėsti minėtų prietaisų gamą bei sujungti juos į vientisą sistemą, išplėsti jos universalumą ir veiksmingumą.

Dr. Vilius Misevičius

Atkelta iš 5 p.

universitetų bibliotekoms. Tose bibliofilų kolekcijose daug slavistikos knygų, retų rankraščių. Švedijoje šio vieno žymiausio kolekcininko rinkiniai tiriami ir aprašomi. J. G. Sparvenfeldo garbei leidžiamos knygos, jo vardu vadinamos įvairios vietos. Ar buvo išsigijęs daugiau lietuviškų knygų, man nežinoma. Upsalos universiteto bibliotekos lituanika yra labai plati, ten yra unikalių leidinių, kurių pasaulyje tėra išlikusių po vieną egzempliorių. Pavyzdžiui, ten saugomos vienos pirmųjų LDK reformatų lenkiškų knygų, leistų Nesvyžiuje. Būnant Upsaloje teko pasidaryti jų kopijas, dabar tyrinėju jų knygų santykį su lietuviškais leidimais. Nors Upsalos universiteto biblioteka tyrinėtojams atvira, bet Lietuvos mokslininkams iki šiol buvo ne labai prieinama, nes nebuvo sudaryta sąlyga nuvykti ir užsiimti mokslu.

Kaip Jums pavyko išvykti į Upsalą?

Mano išvyką į Upsalą rėmė Valsybinių lietuvių kalbos komisija, kuri iš dalies finansavo ir knygos leidimą.

Ant lietuviško popieriaus

Tvirtinate, kad Jums teko tyrinėti „Knygos nobažnystės krikščioniškos“ popierių. Tačiau Jūs juk nesate vandenženklių ar popieriaus specialistė?

Tikrai ne, tačiau norėjau sužinoti apie popierių ir knygos spaudos aplinkybes daugiau. Nagrinėjau kultūros istoriko Edmundo Laucevičiaus veikalą *Popierius Lietuvoje. XV–XVIII a.* (1967 m., 2 kn.), kuriame analizuojami Lietuvos knygų vandenženkliai, užsienio vandenženklių katalogai. Tuo metu, kai E. Laucevičius sudarinėjo savo katalogą, dar nebuvo aptiktas Upsalos *Knygos nobažnystės krikščioniškos* egzempliorius, todėl jis spėjo, kad ši knyga išspausdinta ant prūsiško popieriaus.

Kaip Jums pavyko paneigti šį teiginį?

Vandenženkliai gerai matyti knygos popieriuje. Buvo matyti vandenženkliai iš dviejų LDK popieriaus dirbtuvių – Jono Tochtermano ir Melchioro Giedraičio (nepainioti su vyskupu Merkeliu Giedraičiu, gyvenusiu XVI a.). Šis M. Giedraitis turėjo popieriaus dirbtuvę Paplaujoje, t. y. Vilniuje ties Užupiu, ant Vilnios upės kranto.

Taigi popierius knygai pirktas iš dviejų skirtingų dirbtuvių. Atskiri lankai spausdinti ant vienos ar kitos dirbtuvės popieriaus. Vis dėlto daugiausia naudota J. Tochtermano popieriaus.

Tragiškas popieriaus malūno savininko vilniečio J. Tochtermano likimas – buvo nužudytas Vilniuje 1655 m. rusų okupacijos metu. *Knyga nobažnystės krikščioniškos* išspausdinta ant vienos paskutinių popieriaus siuntų iš jo spaustuovės. Vėliau jo popieriaus dirbtuvė perėjo kitiems savininkams.

Taigi įdomu, kad knyga išspausdinta Lietuvoje, Kėdainiuose, ir ant lietuviško popieriaus. Sunku pasakyti, ar visas tiražas, nes, daugiau egzempliorių neturint, negalime patikrinti.

Trečioji Lietuvos reformatų knyga

Ar Lietuvoje yra Karaliaučiuje išspausdintų kontrafakcinių šios knygos egzempliorių?

Yra, net keletas, pavyzdžiui, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje, taip pat VU bibliotekoje. Skiriasi Karaliaučiuje spausdintos knygos šriftas, puošyba, kaip sakiau, šiek tiek pakeistas ir tekstas.

Ką mena didžiausia XVII a. lietuviška knyga

Lietuvių literatūros ir tautosakos Leidybos centro vadovas Gytis Vaškėlis (viduryje) ir kiti knygos pristatymo dalyviai tarptautinės knygų mugės metu „Litexpo“ rūmuose 2004 m.

Ar žinoma, kaip tos kontrafakcinės knygos iš Karaliaučiaus buvo vežamos į Lietuvą? Ar oficialiu keliu? Gal galbent slapta?

Per Bažnyčią turėjo atkeliauti oficialiai, nes Evangelikų reformatų bažnyčia Lietuvoje veikė oficialiai. Tačiau reformatų knygas XVII a. antroje pusėje be cenzūros ir valdžios leidimo Lietuvoje buvo uždrausta leisti. Kadangi kontrafakcinė knyga buvo išleista be tokio leidimo, tai ir platinama turėjo būti slapta. Išliko žinių, kad Svėdasų klebonas buvo apskundęs Vilniaus vyskupui kai kuriuos asmenis, kurie šią knygą platino be leidimo. Vadinasi, buvo lyg ir nelegali.

Kas žinoma apie „Knygos nobažnystės krikščioniškos“ sudarytoją? Tai vienas asmuo?

Kas *Knyga nobažnystės krikščioniškos* rengė spaudai, nėra išaiškinta. Pamokslai yra versti iš lenkų kalbos, jų autorius Gžegožas iš Žarnovco. Tai vietovė netoli Krokuvos. Jis buvo reformatų kunigas, kurį laiką kunigavęs ir Lietuvoje. Toje knygoje yra reformatų katekizmas, taip pat pirmasis evangelikų reformatų maldynas. Faktiškai tai tik trečioji evangelikų reformatų lietuviška knyga.

Tada prisiminėme ir dvi pirmąsias?

Pirmoji buvo Merkelio Petkevičiaus *Katekizmas* (1598 m.), vėliau – Jokūbo Morkūno *Postilė* (1600 m.). *Knyga nobažnystės krikščioniškos* yra trečioji ir paskutinė originali Lietuvos reformatų knyga LDK egzistavimo metu. XIX a. – atskira istorija, Lietuva jau buvo Rusijos imperijos sudėtyje. Tačiau vertinant protestantiškosios lietuvių kultūros palikimą LDK, tai *Knyga nobažnystės krikščioniškos* yra reikšmingiausia to palikimo dalis. Iš jos galima spręsti, susidaryti išpūdį, kokią Evangelikų reformatų bažnyčią protestantai Lietuvoje sugebėjo sukurti. Žinome, kad Lietuvos reformatai savo Bažnyčioje vartojo lenkų kalbą, išleido daug lenkiškos literatūros – vertė *Bibliją* į lenkų kalbą, rašė lenkiškas knygas. Vadinasi, nemažai nusipelnė lenkiškai kultūrai Lietuvoje. Tačiau visada buvo žmonių, kurie stengėsi sukurti lietuviškas Evangelikų reformatų bažnyčios pamaldas. Tų pastangų labiausiai prisirpęs vaisius – *Knyga nobažnystės krikščioniškos*.

Intelektualino lietuvių kalba

Apibendrinkime: kiek praturtėjo liuanistika, lietuviškoji filologinė kultūra dabar pakartotinai išleidus šią knygą?

Neabejotinai praturtėjo. Manau, kad iki šiol ši knyga kalbininkų nebuvo pakankamai įvertinta. Skaitydami seną lietuviškas knygas skirtas publikacijai, rasime, kad labai graži yra Mikalojaus Daukšos, Konstantino Sirvydo kalba, o reformatų vartota kalba buvo laikoma perdėm polonizuota, skurdesnė. Tačiau laikas į tą kalbą pažvelgti kiek kitu aspektu. Reformatai kalba nėra tokia metaforizuota dėl jos skirtingo santykio su Biblija. Reformatai bibliinius tekstus stengėsi versti pažodžiui, kad vertinys atitiktų originalo reikšmę. Dėl to jie nevertė sinonimiškai, perteikdami perkeltinę prasmę. Tie reformatų vertiniai lietuvių kalbai vis dėlto labai daug davė. Pavyzdžiui, reformatai sukūrė įvairių lietuviškų religinių terminų, kurių Katalikų bažnyčia tuo metu neturėjo. Jie yra intelektualizavę lietuvių kalbą, tačiau tai nėra pakankamai įvertinta.

Vis dėlto tokių pakilių ir gilias prasmingų žodžių apie lietuvių kalbos, apskritai gimtosios kalbos, reikšmę kaip M. Daukšos „Postilėje“ reformatų knygoje nerasime.

Išties reformatai gal neturėjo tokių asmenybių kaip M. Daukša ar K. Sirvydas. Tačiau nepamirškime, kad reformatų kultūra LDK niekada ir nebuvo skatinama valstybinėmis. Reformatai, kitaip nei katalikai, neturėjo Lietuvoje savo universiteto, tik atskirų mecenatų, daugiausia Radvilų lėšomis ir pastangomis, galėjo plėtoti savo kultūrą.

Prancūziškos melodijos – lyg standartas

Kas toliau, su kokiais naujais padarytais darbais galėsime vėl pasveikinti Jus ir Jūsų bendraminčius?

Norime rengti kritinius *Knygos nobažnystės krikščioniškos* leidimus, dabar užsiimu kritiniu giesmyno leidimo rengimu: nustatinėju lenkiškuosius šaltinius, iš kurių giesmės verstos, jų melodijas. Giesmių natų nėra, bet nustatinėju pagal lenkiškus leidinius, kaip viena ar kita giesmė buvo giedama. Būdavo nurodoma,

pagal kokią melodiją giedoti, o giedama būdavo iš atminties. Lenkiški giesmynai Lietuvoje būdavo leidžiami su gaidomis. Lietuvoje buvo labai daug išleista lenkiškų reformatų giesmynų, labai gražių ir įdomių, su gaidomis. Tai Lietuvos muzikos istorijos paveldas.

Kiek tie giesmynai originalūs?

Dalis melodijų originalios, kitos perimtos. Labai išpopuliarėjusios Lietuvoje, Lenkijoje, visoje Europoje buvo prancūziškos melodijos – prancūzų hugenotų. Net ir prakalboje pasakyta, kad dalis psalmių ir giesmės giedamos pagal prancūziškas melodijas. Tačiau ne visos. Apie pusės tekstų melodijos buvo senos XVI a. Lietuvos melodijos.

Kai sakome „prancūziškos melodijos“, tai, matyt, turime mintyje prancūzų kompozitorių ar muzikų sukurtas giesmių melodijas?

Vieną autorių galėčiau nurodyti – Klemensą Maro (Clément Marot, 1497–1544 m.). Jis išvertė prancūzų reformatams pirmą žymų psalmyną, kuriame buvo įvairių autorių sukurtos psalmių melodijos. Todėl jos taip ir vadinamos – prancūziškomis melodijomis. Jos ir tapo lyg standartu reformatų bažnyčiose.

Svarbiausia – iniciatyva

Ko trūksta jums, lietuviams, kad galėtume giliau tyrinėti tiek Upsalos universiteto, tiek kitose užsienio bibliotekose saugomus liuanistinius leidinius?

Šiandien jei ko ir reikia, tai pirmiausia iniciatyvos, pačių tyrinėtojų noro tiems tyrimams atsidėti. Savo pačios iniciatyva ėmiausi rengti *Knyga nobažnystės krikščioniškos* pakartotinai spaudai ir susilaukiau pritarimo. Parėmė Valsybinių lietuvių kalbos komisija, prie knygos leidybos prisidėjo ir Lietuvos tūkstantmečio komisija. Turime padėkoti ir Upsalos universiteto bibliotekai, kuri suteikė didelę nuolaidą kopijuojant knygą. 700 puslapių nufotografuoti skaitmeniniu būdu būtų labai brangiai kainavę, bet mums švedai davė 50 proc. nuolaidą. Taip geranoriškai švedai atsisilvelgė į mūsų prašymą. Knygos prakalboje padėkojau švedams, juos išvardijau, ypač esu dėkinga Kopijavimo skyriaus viršininkui Bo Joanseniui.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Aukštaitijos sostinė savo ateitį sieja su žiniomis ir mokslu (1)

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Lietuvos mokslo akademijos tikrasis narys prof. Vytautas Jonas Sirvydis Panevėžio miesto ateities vizijoje pasigedo medicinos reikalų

Meras Vitas Matuzas dalijasi mintimis apie Panevėžio miesto ateitį

Atkelta iš 1 p.

duomenis apie bendrą miesto ir rajono bedarbystę, o Panevėžio miesto nedarbas sudaro 5,2 proc.

Miestas su charakteriu

Plėsdamasis tokiais tempais kaip dabar, iki 2022 m. pagal gyventojų skaičių Panevėžys tikisi aplenkti metropolinio miesto statusą turintį Šiaulių miestą. Pagal paskutinius urbanistų atliktus tyrimus ir skaičiavimus Panevėžys pateks į metropolinių miestų kategoriją pakoreguotame rytų Lietuvos bendrajame plane. Šiaurės Lietuvoje Panevėžys turėtų būti svarbus strateginis logistikos, modernių technologijų pramonės centras, patrauklus verslui ir investicijoms.

Kad įvyktų šios palankios Panevėžiui permainos, reikės įgyvendinti keturis miesto plėtros prioritetus. Turimas atitinkamas spęstinų uždavinių ir veiksmų planas. Pirma, numatyta stiprinti Panevėžio kaip regiono centro konkurencingumą. Antras prioritetas – darbo vietų kūrimas išlaikant esamą pramonės potencialą ir skatinant verslo plėtrą. Trečia veikimo kryptis – kokybiškos gyvenimo aplinkos kūrimas. Ketvirtasis prioritetas – Panevėžio kaip Aukštaitijos švietimo, mokslo, sporto ir kultūros centro kūrimas.

Norint pasiekti šiuos labai ambicingus tikslus, miesto vadovų nuomone, svarbu ugdyti atsakingą už savo veiksmus ir savitą požiūrį turintį žmogų. Panevėžiečiai ne juokais pasišovę ugdyti mažas bendruomenes ir žmones, atsakingus už savo miestą bei regioną. Panevėžio ateitis – būti miestu su charakteriu, – tokią išvadą galima daryti klausiant mero Vito Matuzo pranešimo *Panevėžio miestas ateityje*. Jau ir šiandien Panevėžį galima vadinti Aukštaitijos kultūros, sporto ir meno centru. Ateityje tai turi būti miestas, kuriame norėtų gyventi ne tik vilniečiai, bet ir žemaičiai. Bent jau tokią programą sau ir miestui kelia meras Vitas Matuzas.

Intermodalinis logistikos centras

Įgyvendinus užsibrėžtus prioritetus, Panevėžio kaip regiono lyderio konkurencingumas turėtų labai išaugti. Tačiau iš kokių lėšų visa tai norima pasiekti? Pagal tiesiogines užsienio investicijas, šiandien tenkančias vienam gyventojui, Panevėžys šalyje yra trečias (2004 m. sausio 1 d. Statistikos departamento duomenys), atsilieka tik nuo Vilniaus ir Klaipėdos.

Didžiausias Panevėžio privalumas – patogi geografinė padėtis. Čia kertasi geležinkelis Kaliningradas-Maskva su automagistrale *Via Baltica*, tad nenuostabu, kad norima formuoti intermodalinį logistikos centrą. Jam suformuoti reikėtų 600 mln. litų ir 80 ha žemės ploto. Šiuo metu tariamasi su partneriais – Kaliningrado, Daugpilio ir Mytyščių miesto Maskvos srityje merais – dėl 9 B transporto koridoriaus įtraukimo į Europos Sąjungos finansuojamų projektų sąrašą. Radviliškio-Panevėžio geležinkelio mazgas ir intermodalinis logis-

tikos centras – tai tie argumentai, kurie gali lemti, kad europinė geležinkelio vėžė eitų per Panevėžį.

Panevėžyje iškilis Babilonas

Panevėžio industrinio parko projekto įgyvendinimui tenka dalyvauti konkurencinėje kovoje, reikės ir atitinkamų LR Vyriausybės sprendimų. Panevėžio miestas pageidauja, kad Antrosios aviacinės bazės teritorija – apie 200 ha žemės ploto – būtų perduota miesto savivaldybės tarybos nuosavybei pagal panaudos sutartį. Tai būtų gera pasiūla investicijai, steigiant Panevėžio industrinį parką.

Didelę miesto plėtrą numatyta pradėti į Šiaulių pusę, aplinkkelio link. Ten iškilis būsime *Ogmios centras* Panevėžyje. Tai bus apie 30 tūkst. kvadratinį metrų pramogų ir prekybos centras *Babilonas*, didžiausias Šiaurės rytų Lietuvoje. Šalia, 46 ha sklype, planuojama įgyvendinti projektą, kurio pavadinimas – *Miestas mieste*. Jį sudarytų gamybiniai ir pre-

kybiniai pastatai, daugiaaukščiai gyvenamieji namai bei sporto arenos.

Naujų technologijų pažanga pirmiausia siejama su *Ekranu* ir kitomis įmonėmis, o ypatingas dėmesys bus kreipiamas į smulkių ir vidutinių įmonių steigimą, nes nuo 1998 m. Panevėžyje įgyvendinama smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo programa. Plėsis aptarnavimo ir turizmo paslaugos. Gautas pradinis finansavimas siaurojo geležinkelio techniniam projektui rengti. Pradinį finansavimą taip pat gavo būsime Panevėžio mokslo ir technologijų parkas. Skelbiamas antras konkursas techniniam projektui ir studijai parengti.

Visi šie nauji projektai, jei pavyktų įgyvendinti, pasak mero, turėtų padėti suformuoti modernų ir patogų gyventi miestą, kurio nesinorėtų keisti į joki kitą. Susitikimo su mokslininkais metu panevėžiečiai išskėlė mintį, kuri viešai pagarsinta, regis, pirmą kartą: Panevėžys gali būti tuo miestu, kuriame gyvenant galima dirbti bet kurioje Lietuvos vietoje. Pagal esamą kelių infrastruktūrą, turimą žmogiš-

ką potencialą ir dabar rengiamus projektus, jeigu juos pavyks įgyvendinti, tokią poziciją ateityje Panevėžys turėtų užsitikrinti. Ar pavyks, priklausys nuo investicijų į miesto infrastruktūrą, vadinas, ir nuo verslo bei pramonės suinteresuotumo siekti tokios Panevėžio ateities.

Formuodami Panevėžį kaip švietimo, mokslo, sporto ir kultūros centrą, t. y. stengdamiesi įgyvendinti ketvirtąjį miesto plėtros prioritetą, panevėžiečiai nusiteikę veikti pagal besimokančio miesto principą. Beje, *Ekranu* įmonėje matėme filmą – *Besimokanti organizacija*. Atrodo, kad besimokančios įmonės principus, kuriuos *Ekranu* darbuotojams diegė Kauno technologijos universiteto profesoriai Palmira Jucevičienė ir Robertas Jucevičius, panevėžiečiai nori diegti ir savo miesto mastu. Jie pasiryžę siekti žinių, tęsti studijas, vadinas, tapti „amžiniais studentais“. Kadaiše neįgiamas tokio posakio atspalvis panevėžiečiams visai netinka.

Ambicijų pakanka. O amunicijos?

Visų keturių projektų įgyvendinimui reikės 1,7 mlrd. litų. Milžiniškos lėšos, bet meras Vitas Matuzas žvelgia optimistiškai, nes turi gerą pavyzdį – Airiją. Ši šalis pirmiausia investavo į žmogiškuosius išteklius, o paskui atsirado ir kiti geri dalykai. Šiuo metu Airija pagal daugelį rodiklių gerokai lenkia ES vidurkį.

Tai gi ambicijų panevėžiečiams nestinga. Ar užteks amunicijos? Pagaliau ar sulauks supratimo ir būtinės paramos iš verslo, pramonės, pagaliau LR Vyriausybės? Sudėtingi klausimai, o kol atsakymų nėra, įsiklausykime į pačių panevėžiečių ir mokslo žmonių mintis.

Vienas didesnių trūkumų, į kurią atkreipia dėmesį miesto meras ir Panevėžio miesto tarybos nariai, yra tas, kad Panevėžyje iki šiol nėra universiteto.

Kaip gimsta universitetai

Kauno technologijos universiteto rektorius akad. Ramutis Bansevicius, kuris Lietuvos MA narių išvykoje į Panevėžį vadovavo Technikos sekcijai II, priminė Lietuvos aukštojo mokslo plėtros planą, pagal kurį Panevėžyje turėjo būti įsteigta magistrantūros teisę turinti kolegija. Būtų pirmoji tokia šalyje. KTU su tokią pozicija kategoriškai nesutinka. Pasak rektorius, tai būtų panevėžiečių skriaudimas. Mat tokie magistrantai turėtų kolegijos, o ne universiteto diplomą. Dabar Panevėžyje įsteigtas KTU Panevėžio institutas ir jo absolventai gaus universiteto baigimo diplomus.

Kalbėdamas apie savarankiško universiteto Panevėžyje įsteigimo galimybes, R. Bansevicius trumpai priminė kitų universitetų atsiradimo istoriją. KTU natūraliai „gimė“ iš buvusio Kauno politechnikos instituto, iš pastarojo filialo Vilniuje atsirado Vilniaus inžinerinės statybos institutas, o iš jo –

Atminimo dovanomis keičiasi KTU rektorius akad. Ramutis Bansevicius ir Panevėžio miesto meras Vitas Matuzas; dešinėje – vicemeras Petras Luomanas

Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Iš buvusio KPI fakulteto uostamiestyje išsirutuliojo Klaipėdos universitetas, o iš padalinio Šiauliuose – Šiaulių universitetas. Todėl rektorius nemato kliūčių, kodėl tas pats modelis negalėtų būti pritaikytas ir Panevėžyje. KTU senatas du kartus iš principo pritarė šiai idėjai. Tačiau R. Bansevicius siūlo neapsiriboti tik noru steigti dailės ar humanitarinio profilio aukštąją mokyklą, kaip kad teigė ir meras savo kalboje.

Universitetas Panevėžiui suteiktų intelektualinį miesto „veidą“. Vis dėlto rektorius rado reikalo perspėti: labai skubant galima priskaldyti malkų. Svarbu pirmiausia parengti tokio žingsnio strategiją, kuri būtų susieta su miesto plėtra, ekonomika, socialiniais uždaviniais. Rektorius padovanojo merui KTU studijų planą, išreikšdamas viltį, kad jis bus naudingas svarstant universiteto Panevėžyje įkūrimo galimybes.

Ar turėsime industrijos daktarus

Toliau R. Bansevicius apibendrinio Technikos sekcijos II apsilankymo *Ekrano* įmonėje išpūdžius. Pasak rektoriaus, *Ekranas* yra aukščiausio lygio mechatronikos įmonė. Šiuo metu pradeda veikti unikali pasaulinio lygio kineskopų linija. Tačiau didžiausią išpūdį rektoriui ir kitiems išvykos dalyviams padarė įmonės darbuotojai; dauguma jų – KTU absolventai. Mokslininkų ir gamybininkų susitikimo metu kalbėta ir apie naujo gaminių reikalingumą įmonėje. Šiandien niekas negali pasakyti, kiek laiko turės paklausą dabar gaminami kineskopai. Tad ir apie naujus gaminius jau dabar turėtų galvoti ir gamybininkai, ir mokslininkai.

Mokslininkų susitikimo su gamybininkais metu kilo nemažai konkrečių pasiūlymų. Nutarta prašyti mokslininkų pagalbos, sprendžiant metalo apdirbimo technologijos paruošimo, medžiagų savybių irimo laboratorijos įrangos atnaujinimo, naujausių medžiagų parinkimo, naujų gaminių gamybai galimybių tyrimo ir, žinoma, statybos specialistų rengimo srityse.

Šiuo metu *Ekrane* yra trys mokslo daktarai. Gamybininkams nėra paprasta rengti ir ginti mokslo disertacijas, nes visa Lietuvos mokslo sistema labiau orientuota į fundamentinius tyrimus. Susitikimo metu KTU mokslo prorektorius prof. Vytautas Ostaševičius iškėlė mintį, kad būtų įsteigtas mums naujas mokslo laipsnis – *industrijos daktaras*. Tai būtų labiau į praktines, technologines problemas orientuotas laipsnis. Rekto-

rius R. Bansevicius šią prorektoriaus idėją palaikė, mato didelę jos perspektyvą.

Panevėžyje jau rengiami sporto specialistai

Šalyje plačiai žinomi Panevėžio dviratininkai, žaidybinių sporto šakų atstovai, boksininkai. Remdami sportą, miesto tarybos nariai kartu remia sveiką gyvenseną. Nemažas viltis panevėžiečiai sieja su 2011 m. Lietuvoje vyksiančiu Europos vyrų krepšinio čempionatu. Panevėžyje numatyta statyti pasaulinius reikalavimus atitinkančią 250 m ilgio dviračių treką.

Sporto ir kūno kultūros sekcijos sukauptais išpūdžiais dalijosi Vilniaus pedagoginio universiteto Gamtos mokslų fakulteto dekanas doc. dr. Audronius Vilkas. Ši sekcija dirbo Panevėžio kūno kultūros ir sporto centre, dalyvaujant miesto sporto treneriams. Nagrinėta, kokias galimybes sportuoti turi besi-

Panevėžio Gabrielės Petkevičaitės-Bitės bibliotekos galerijoje Lietuvos MA bibliotekos direktoriaus pavaduotojas Povilas Saudargas supažindina su savo bibliotekos veikla

Prof. Romualdas Grigas aktyviai palaikė panevėžiečių siekį turėti savo universitetą

mokantis jaunimas, kaip rengiami sportininkai, kaip atliekama jaunųjų sportininkų atranka ir sportininkų profesinis ugdymas. Šiais klausimais turėjo progos pasisakyti Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius akad. Algirdas Gaižutis, katedros vedėjas prof. Povilas Karoblis ir kiti. Diskusijų metu išryškėjo, kad su jaunimu dirbantiems treneriams kyla kvalifikacijos kėlimo bei kitų problemų.

Kad šios diskusijos yra vaisingos, rodo ir 2003 m. susitikimo Vilniuje metu kilusios idėjos įgyvendinimas. Tada nutarta Panevėžyje įkurti sporto specialistų rengimo centrą. Buvo pasirašyta Panevėžio miesto savivaldybės sutartis su Vilniaus pedagoginio universitetu, kurio dėka Panevė-

žyje pradėti rengti fizinio lavinimo treneriai. Kūno kultūros specialybės bakaluro studijas 2004 m. pradėjo lankyti 52 Panevėžio apskrities ir miesto studentai.

Teks žengti ir kitus žingsnius, nes diskutuojant išaiškėjo, kad kūno kultūros ir sporto specialistų tobulinimo problema Panevėžyje akivaizdi. Dideli pokyčiai vyksta ir Vilniaus pedagoginiame universitete, kuriame nuo 2005 m. sausio 1 d. pradeda veikti naujas Sporto ir sveikatos fakultetas. Į jo filialą numatoma reorganizuoti ir Panevėžyje įkurtą kūno kultūros specialistų rengimo grupę. Jeigu į ją kasmet būtų priimama po pusę šimto studentų, toks filialas puikiausiai galėtų veikti, tačiau norint, kad savo priedermes atliktų

kaip reikia, Panevėžyje būtina plėtoti sporto medicinos ir diagnostikos centrą. Šiuo metu mieste studijuoja daug talentingų sportininkų, dirba kvalifikuoti treneriai, parengę ne vieną net olimpinį čempioną. Tad be gero medicininio aptarnavimo ir solidaus sporto centro Panevėžys, matyt, negalės išsiversti.

Pageidaujama ir tęstinių sporto trenerių kvalifikacijos kėlimo studijų. Jos galėtų būti įvairios, pradėdant seminarais, konferencijomis, diskusijomis ir baigiant konkrečiais teminiais renginiais.

Daugiau dėmesio medicinai

Sportas ir kūno kultūra – labai reikalinga, bet ateina laikas, kai kiekvienas susiduriame su sveikatos problemomis. Medicinos problemų sekcijos vadovas Lietuvos MA tikrasis narys prof. Vytautas Sirvydis neabejoja gražia Panevėžio miesto ateitimi, bet mero pranešime pasigedo medicinos įstaigų plėtros priemonių. Juk Panevėžys nuo seno žinomas kaip geriausias Aukštaitijos medicinos centras. V. Sirvydis priminė, kad ant Lietuvos Nepriklausomybės aukuro savo gyvybes paaukojo trys šio miesto gydytojai chirurgai ir medicinos sesuo, kurie 1941 m. birželį buvo atplėšti nuo operacinės stalo ir sušaudyti. Panevėžyje yra dirbęs visai Lietuvai nusipelnęs ginekologas prof. Pranas Mažylis bei daug kitų visai šaliai nusipelnusių puikių gydytojų.

Panevėžio ligoninėje mokslininkai susitiko su gydytojais ir administracijos darbuotojais, įsitikino, kad jau šiandien ten naudojamos modernios medicinos technologijos, sėkmingai gydomi net labai sunkiai sergantys ligoniai. Mieste dirba puiki gydytoja anesteziologė reanimatologė Eugeniya Reinikovienė. Jos vadovaujama gy-

dytojų indėlių sprendžiant organų transplantacijos problemas, donorytės propagavimą V. Sirvydis vertina kaip labai reikšmingą veiklą. Profesorius teigė labai vertinąs Panevėžio chirurgų, neurochirurgų, profesionalių čia dirbančių kardiologų darbą. Pastarieji dirba su naujausiomis technologijomis, turi širdies zondavimo kabinetą, daro vainikinių kraujagyslių platinimo procedūras. Nuo seno su Panevėžio medikais bendradarbiauja Vilniaus universiteto Santariškių ligoninės gydytojai.

Medicinos paslaugų pažanga siecina su didelėmis ir gera aparatūra aprūpintomis ligoninėmis, kurios turi būti išdėstytos lengviausiai pasiekiamose šalies vietose, o Panevėžio geografinė vieta tam labai palanki. V. Sirvydis įsitikinęs, kad šiame mieste šalia kitų medicinos specialybių turi atsirasti vietos ir širdies chirurgijai. Tam yra visos prielaidos: dirba profesionalūs kardiologai, turintis geras diagnostikos priemones, geras reanimacijos lygis, pagaliau yra neblogas chirurgijos centras. Tiesa, norint daryti širdies operacijas, tektų atnaujinti operacines. Pasak V. Sirvydžio, Panevėžyje reikėtų kasmet atlikti apie 400 širdies operacijų. Daugiausia tai būtų skubiai darytinos operacijos – po širdies infarkto, ištikus avarijai, kai ligonius vežti į Vilnių ar Kauną rizikinga.

Pasak kardiologų Vytauto Sirvydžio ir jo kolegų Giedriaus Uždavinio, Panevėžys ir ateityje turi išlikti svarbus Aukštaitijos medicinos centras. Tam yra visos sąlygos, bet prireiks ne tik valstybės, bet ir didelio miesto vadovų dėmesio. Todėl į miesto plėtros projektą V. Sirvydis ir siūlo įtraukti taip pat ir medicinos objektus.

Bus daugiau

Gražvydas Kantvydas

Lietuvos mokslų akademijos dienos Panevėžyje dalyviai Panevėžio savivaldybės salėje

CHEMIJOS
INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms pareigoms užimti:

**Vyriausiojo mokslo darbuotojo Medžiagų struktūros skyriuje;
Vyresniojo mokslo darbuotojo Organinės chemijos skyriuje;
Mokslo darbuotojo Organinės chemijos skyriuje.**

Dokumentus – prašymą direktoriaus vardu, mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopiją, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą, patvirtintą mokslo darbų sąrašą per pastaruosius 5 metus – iki kovo 1 d. pateikti mokslinei sekretorei A. Goštauto 9, Vilnius, tel. (8 ~ 5) 266 12 94. Mokslo darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai bei atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti <http://www.chi.lt>.

Direktorius

Kad atmintis sugrįžtų

Atkelta iš 1 p.

Uždirba Niujorke, kad išleistų Lietuvoje

Ko gero, daug daugiau apie prof. R. Šviedrį galėtų pasakyti Kauno technologijos universiteto bendruomenės nariai. Šiame Universiteete R. Šviedrys jau 5 metus skaito mokslo ir technologijų istorijos kursus. R. Šviedrio ir prof. Juozo Algimanto Krikštopaičio pastangomis Humanitarinių mokslų fakultete buvo įsteigta Mokslo ir technologijos istorijos bei filosofijos magistrantūra, pradėti įvairūs nauji mokslo projektai. Jau spėta parengti ir pirmuosius mokslo istorijos bakalaurus Lietuvoje. Kad KTU čia pirmąją, didelį ir R. Šviedrio nuopelnas.

Tiesa, KTU Senato 2004 m. birželio 16 d. sprendime, kuriuo prof. R. Šviedrys išrinktas šio Universiteto garbės daktaru, jis vadinamas Niujorko politechnikos universiteto profesoriumi. Iš esmės teisingai vadinamas, nes Kauno technologijos universiteto algalapiuose jo pavardės neraskime, atlyginimo čia profesorius negauna. Niekas nefinansuoja ir profesoriaus kelionių iš Niujorko į Kauną, nors per penkerius metus tokių kelionių buvo apie 40. Kasmet 3–4 mėnesius profesorius dėsto KTU. Ko gero, netiksliai pasakyta, kad niekas kelionių nefinansuoja, nes vienas žmogus vis dėlto jas apmoka – tai pats prof. R. Šviedrys iš savo asmeninių lėšų. Uždirba Niujorke, kad išleistų Lietuvoje.

Dirba nesireklamuodamas

Profesorių savo bičiuliui laiko ne vienas Lietuvos mokslo bendruomenės narys. Savo lėšomis jis 2000 m. yra išleidęs Antano Kimsos knygą *Popiežiaus valstybės įkūrimas*. Tai R. Šviedrio dėka galime lietuviškai skaityti Ignoto Domeikos knygos *Mano kelionės. Tremtinio atsiminimai* pirmąjį tomą ir Juozo Algimanto Krikštopaičio *Pralenkęs laiką: Theodor Grotthuss*.

Mano rankose paskutinė knyga, kurios leidimą tai pat rėmė R. Šviedrys: tai J. A. Krikštopaičio ir KTU doktorantės Aušros Rimaitės knyga *Saugi valstybė: idėja ir tikrovė*. Knygoje analizuojama Baltijos valstybių raida tarpukariu, Lietuvos ir jos mažųjų kaimynių likimas. Praėjusią vasarą pasirodžiusi knyga buvo tapusi viena perkamiausių knygų ir bemat išnyko nuo prekybos. Profesorius pasiryžęs inicijuoti, kad į lietuvių kalbą būtų išverstas ir išleistas Kazimiero Semenavičiaus garsusis veikalas *Didysis artilerijos menas*, nori parašyti K. Semenavičiaus gyvenimo bei veiklos studiją. Pagaliau R. Šviedrys KTU yra parūpinęs dvi stipendijas studentams ir įvairiais būdais juos remia.

Šiais mecenato gestais R. Šviedrys nesididžiuoja ir visai nesireklamuoja, visus šiuos gerus darbus daro ramiai, tyliai, kaip savaime suprantamą ir būtiną dalyką. Bendraujant labai kuklus ir paprastas žmogus. Nuostabi savybė.

Kur technika, mokslas ir filosofija sudaro lydinį

Grįžkime į KTU auloje vykusį iškilmingą Senato posėdį A. Mickevičiaus gatvėje, kur prof. R. Šviedriui buvo įteiktos šio Universiteto garbės daktaro regalias.

Trumpą profesoriaus biografiją pristatė ir kalbą pasakė Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas Giedrius Kuprevičius. Jis pabrėžė, kad ši šventė į vieną nedalomą vienetą sulydo technikos ir filosofijos, gamtos mokslų ir kultūros tyrimų disciplinas bei studijas. Ar seniai čia techniškieji ir humanitariniai dalykai buvo atskirti, dirbtinai nutolinti vieni nuo kitų. Labai drąsus ir laiko sunokintas žingsnis steigti Humanitarinių mokslų fakultetą tapo vis labiau atviros pasaulio mokslo įvairovei institucijos ženklu. Dabar tai patvirtinama KTU garbės daktaro vardą suteikiant tarptautinį pripažinimą pelnusiui mokslininkui.

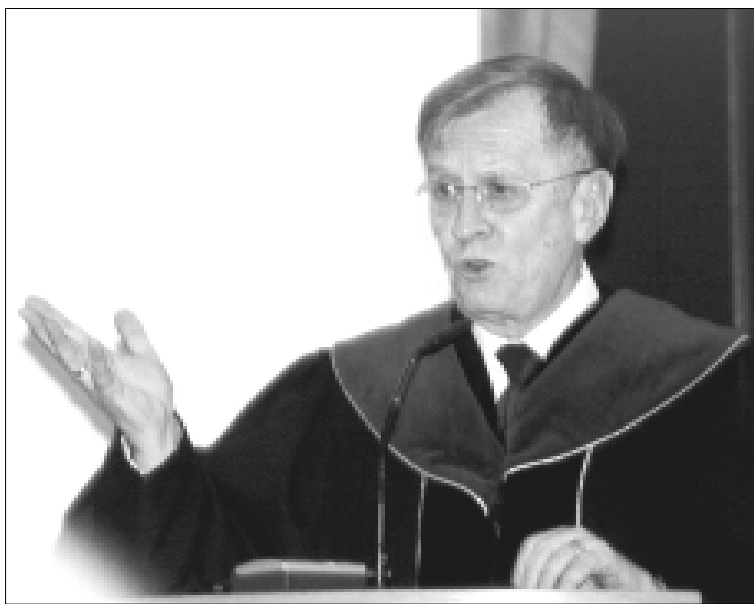
Viena G. Kuprevičiaus mintis nusipelnė, ko gero, ypatingo dėmesio. Dekanas priminė R. Šviedrio įnašą, propaguojant į Pietų Ameriką nublokštų lietuvių ar lietuviškas šaknis turinčių asmenų indėlį į mokslą. Kolumbijoje ilgą laiką gyve-

tyvacija lietuvių tautoje labai susilpnėtu. I. Domeikos gyvenimo drama turėtų būti rimtas priekaištas tiems mūsų politikams, kuriems politinės intrigos ir asmeninės ambicijos trukdo matyti valstybėje mokslo bei kultūros reikmes, o stebėtinai provincialumas neleidžia prognozuoti valstybės ateities.

Pirmasis lietuvis anapus Atlanto

Savo inauguracinėje prakalboje R. Šviedrys kalbėjo apie mokslo istorijos reikšmę. Tai mūsų mokslo atmintis, kurios Lietuvoje – taip atrodo profesoriui – ypač trūksta. Kaip įrodymą naujasis garbės daktaras priminė keturis žymius lietuvius, kurie nepelnytai pamiršti, nors svarbiomis švietimo ir mokslo reformomis pasižymėjo tarptautiniu mastu.

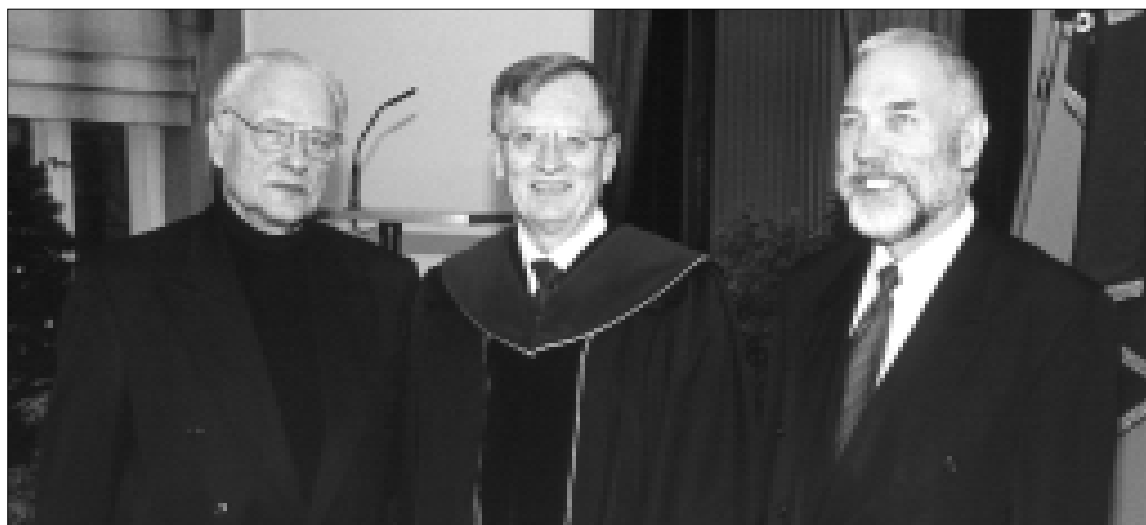
XVI a. gyveno Aleksandras Karolis Kuršius (Alexander Carolus

Inauguracijos prakalbą sako KTU garbės daktaras prof. Romualdas Šviedrys

nusiam ir puikiai ispanų kalbą mokančiam R. Šviedriui labai artima ir mūsų kraštiečio Igno Domeikos mokslinių tyrimų bei gyvenimiškų peripetijų tema, kurią profesorius suvokia ne tik kaip nepaprastą mokslininko sėkmių grandinę, bet ir didelę dramą. I. Domeika siekė išplėsti provincialumo ir politinių intrigų kamuojamos Čilės visuomenės interesų ratą, atliko šios šalies švietimo ir aukštojo mokslo reformas. Valstybė, kurioje mokslui nėra skiriama tinkamo dėmesio, paprastai susilaukia grėsmingų padarinių, vienas jų, pasak dekaną G. Kuprevičiaus, tai nykstanti tautos egzistavimo motyvacija. Ko gero, mūsų politikai padarė pakankamai, kad ši mo-

Curcius). Teigiama, jog 1652 m. vasarą lietuvis teologijos daktaras, turintis teisės laipsnį gilino žinias Leipzigo universitete. Vėliau profesoriavo Lietuvoje. Veikiausiai buvo kalvinistas. Pralaimėjus reformacijai ir išgalėjus jėzuitams, jam teko pasitraukti iš Lietuvos. 1659 m. Vakarų Indijos bendrovė sudarė su A. K. Kuršiumi sutartį, pagal kurią mūsų kraštietis tapo Naujojo Amsterdamo (New Amsterdam), dabar tai Niujorkas, aukštesniosios lotynų mokyklos pirmuoju rektoriumi. Primosime, kad tuo metu Naujasis Amsterdamas buvo olandų kolonija – Naujosios Olandijos (New Netherland) sostinė. Joje gyveno 1,5 tūkst. gyventojų, buvo 200 namų.

Juozas Algimantas Krikštopaitis (kairėje) ir Kęstutis Kriščiūnas (dešinėje) pakvietė Romualdą Šviedrį įsitraukti į KTU magistrines programas

Kauno technologijos universiteto senato pirmininkas Rimvydas Povilas Žilinskas ir rektorius Ramutis Bansevicius Romualdui Šviedriui įteikia garbės daktaro diplomą

Isteigtoji mokykla turėjo tarnauti olandų kolonijos reikmėms. Mūsų tautietis tiko vykdyti tos mokyklos rektorius pareigas. Kartu jis gavo teisę verstiti gydytojo praktika. Tai pirmasis iš mums žinomų lietuvių, kuris atsidūrė anapus Atlanto.

Švenčiant Niujorko 300 metų sukaktį Manhetene (Wall Street Exchange namo ir Broad St. ir Exchange Plaza kampe) įrengta atminimo lenta, kurioje pažymėtas šio lietuvių rektoravimo faktas.

1661 m. liepą A. K. Kuršius pasitraukė iš rektorius pareigų, grįžo į Olandiją, kur Leideno universitete buvo įregistruotas kaip *Carolus Alexander Curtius Nobilis Litanus I. V. D. et Medicinae Candidatus*. Ten apgynė disertaciją ir gavo medicinos daktaro laipsnį. Deja, Lietuvoje nedaug ką žinome apie šį savo tautietį.

Lietuvis – tanko idėjos autorius

Daugiau žinomas Vilniaus universiteto auklėtinis Ignatas Domeika, 1831 m. sukilimo dalyvis. Pasitraukęs į Prancūziją, Paryžiuje baigė Aukštąją kalnakasybos mokyklą ir

trumpam, kaip jam atrodė, apleidęs Europą išvyko į Čilę. Mat tuo metu Europoje buvo rengiamasi kitam sukilimui prieš Lietuvą ir Lenkiją pavergusią Rusiją. Likimas savaip patvarkė I. Domeikos likimą. Pagarsėjo kaip mokslininkas, geologas mineralogas, vulkanologas ir etnologas, švietimo sistemos Čilėje reorganizatorius, keturis kartus buvo išrinktas Čilės universiteto Santjago rektoriumi. Įdomu, kad į Čilės universitetą mūsų kraštietis perkėlė Vilniaus universiteto veiklos struktūrą, nors šis faktas taip pat ne itin dažnai prisimenamas, daugeliui gal ir nelabai žinomas.

1831 m. sukilimo dalyvis buvo ir Antanas Tomas Bukota (1806 ar 1808–1876 m.), kilęs iš Marijampolės apskrities Liudvinavo apylinkių. Studijavo Varšuvos universitete teisę, įstojo į sukilėlių gretas. Ten buvo artileristas. Pasižymėjo Grochovo mūšyje netoli Varšuvos, ten buvo sužeistas, bet iš kovos lauko nepasitraukė. Sukilėliai tame mūšyje nugalėjo keturis kartus gausnes priešų pajėgas, ir būtent sukilėlių artilerija tame mūšyje labiausiai pasižymėjo. Kaip tremtinys A. T. Bukota atsidūrė Paryžiuje, baigė Tiltų ir plentų akademiją, tiesė geležinkelius Kanadoje.

Grįžęs į Paryžių 1849 m. buvo išrinktas pirmuoju Lenkų aukštesniosios mokyklos rektoriumi. A. T. Bukota suprojektavo garu varomą tanką ir 1841 m. įteikė atitinkamą memorialą kunigaikščiui Adomui Čartoriskui, o 1867 m. ir Napoleonui III. Deja, A. T. Bukotos idėja nebuvo įgyvendinta. Prancūzams teko už tai brangiai sumokėti, nes po 3 metų – 1870-aisiais – kilo karas su Prūsija, kurį Prancūzija pralaimėjo.

Kaip Antanas Mockus su studentais tvarkėsi

Ketvirtasis mūsų krašto žmogus, kurį prisiminė per savo inauguracines iškilmes R. Šviedrys – tai Antanas Mockus, kuris pasižymėjo būdamas

Kolumbijos valstybinio universiteto (Universidad Nacional de Colombia) rektoriumi. Tame pačiame universitete teko dėstyti ir R. Šviedriui. 1961 m. baigęs Kornelio universitetą (Cornell University, USA) ir įgijęs menų bakalauro diplomą R. Šviedrys grįžo pas tėvus į Bogotą ir pradėjo dėstyti Kolumbijos universitete. Prisimena, kaip kasmet birželio pradžioje komunistų studentai universitete rengdavo streiką, o tam priežastį visada rasdavo. Studentai užimdavo universiteto patalpas, degindavo JAV ambasados automobilius ir keldavo riaušes. Kairuoliai, sudarantys maždaug 5 proc. visų studentų nuolat keldavo tinkamą, visam mėnesiui sutrikdydavo universiteto darbą.

Tai štai Antanas Mockus labai egzotišku būdu, apie kurį čia nepasakosime, tuos komunistuojančius studentus „pastatė į vietą“, o to iki tol niekam nepavykdavo padaryti. Taip pat jis sugebėjo reformuoti universiteto veiklą. Nuo to meto Kolumbijos universitetas yra išties solidi mokslo ir studijų institucija. Vėliau A. Mockus buvo du kartus išrinktas Bogotos miesto meru, tvarkė 8 mln. gyventojų didmiestį. Pasaulyje tai didžiausias miestas, kurio meru yra buvęs lietuvis. Šiuo metu A. Mockus skaito paskaitas Harvardo universi-

Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas Giedrius Kuprevičius naujam garbės daktarui įteikia tvirtybės simbolį

tete, JAV, o Kolumbijoje labai gerai žinomi 6 Mockaus įstatymai, skirti veiksmingam vadovavimui.

Mūsų skola Kazimierui Semenavičiui

Primėjęs šių keturių lietuvių arba su Lietuva glaudžiai susijusių asmenų trumpas veiklos istorijas, R. Šviedrys akivaizdžiai parodė mokslo istorijos svarbą tautos atminčiai. Tą atmintį mūsų tauta išbarstė labai nepalankiuose istorijos vingiuose ir reikia padaryti viską, kad sugrįžtų. R. Šviedrys daro labai daug, kad ši atmintis būtų atgaivinta ir sugrąžinta tautai.

Vienas svarbiausių profesoriaus rūpesčių – rasti lėšų, kad į lietuvių kalbą pagaliau būtų išverstas Kazimiero Semenavičiaus fundamentalus XVII a. veikalas *Didysis artilerijos menas*. Nėra paprastas dalykas, nes problema ne tik pinigai. Būtinai lotynų bei kitų Europos kalbų mokymas, kuris taip pat nusimanytų ir technikos dalykuose: artilerijos, chemijos srityse, orientuotusi senųjų matų sistemose ir kituose dalykuose. Tėks rūpintis pinigais ir leidybai. Pats R. Šviedrys norėtų parašyti knygą apie K. Semenavičių, nes apie jį žinome labai mažai.

Stebuklai kartais įvyksta

Antroje savo prakalbos dalyje R. Šviedrys prisiminė tuos žmones, kurių dėka jis atsidūrė Tėvynėje. Ją buvo priverstas palikti su Vakarais pasitraukusiais tėvais lygiai prieš 60 metų – 1944 metais. Kaune jo tėvai turėjo metalo liejyklą Šančiuose, tad likti Tėvynėje negalėjo. Būsimajam profesoriui, tada vaikui, teko su geliančia širdimi palikti didelį rinkinį švinių kareivėlių, kurie buvo išliedinti tėvo liejykloje. Likimas Šviedrių šeimą nubloškė į Kolumbiją, kur R. Šviedrys baigė vokiečių gimnaziją, vėliau studijavo JAV, paskui sugrįžo į Kolumbiją. Tiesa, po kelerių metų vėl grįžo į JAV, kur dėstė aukštą prestižą turinčiame J. Hopkinso (Johns Hopkins) universitete. Ten parengė ir 1970 m. apgynė mokslo istorijos daktaro disertaciją *J. K. Maksvelas ir Kavendišo laboratorija: gamtos ir visuomenės mokslų studijos Viktorijos laikų Anglijoje*. Dar 1968 m. pradėjo dėstyti Bruklino politechnikos institute (dabar Niujorko politechnikos universitetas). Jame dėsto iki šiol, skaito mokslo istorijos disciplinas. Tarp kitų – *Technologijų perkėlimas į besivystančias šalis, Mokslas ir šiuolaikinė visuomenė, Technologija*

ir visuomenės istorijos perspektyvoje, Mokslo ir technologijos prognozavimas. Profesoriui yra tekę dėstyti arba mokslinius tyrimus atlikti Pensilvanijos, Kolumbijos ir Jeilio universitetuose, JAV.

Profesorius save laiko paskutiniu Šviedrių šeimos atstovu, nes visi tos šeimos nariai išsivokė vokiečių kapinėse Kolumbijoje. Tiesa, iš pirmosios santuokos su žmona kolumbiete (mirusi) turi dukrą, kuri gyvena ir dirba JAV, bei sūnų Paulo, kuris šiuo metu gyvena ir dirba Prancūzijoje, buvo atvykęs ir dalyvavo tėvo inauguracinėje iškilmėje. Profesorius sako, kad jo artimieji karstuose apsiverstę, išgirdę, kad išauš tokia diena, kai paskutinis Šviedrys dabar štai stovės KTU Senato auloje priešais rinktinę šio universiteto mokslo bendruomenę, bus apsiaustas garbės daktaro toga savo gimtajame Kaune. Stebuklas, kurių kartais istorija nepašykšti pavieniams žmonėms ir net ištisoms tautoms.

KTU garbės daktaro prof. Romualdo Šviedrio garbei buvo atliktas kompozitoriaus Giedriaus Kuprevičiaus ir Pauliaus Slušnio (animacija) audiovizualinis projektas *Kai Marsas pabučiavo Žemę*.

Gediminas Zemlickas

Pašlovinkime vyrą, nusipelnusį mokslo istorijai!

Žodžiai, skirti Kauno technologijos universiteto garbės daktaro vardo suteikimo prof. Romualdai Šviedriui proga, Kaunas, 2004 m. gruodžio 22 d.

Gerbiami vienintelio Lietuvos mokslo mintį skleidžiančio savaitraščio skaitytojai, pradėsiu savo progines mintis nuo atsakymo į nuolatos man pateikiamą klausimą: *Kokie motyvai skatino prof. Romualdą Šviedrį susieti savo akademinį gyvenimą su Lietuva ir ją plėtoti čia?*

Iš pradžių buvo taip: apibendrinęs Vakarų universitetų ir savo paties patirtį, parengiau mokslo istorijos magistrinių studijų programą, kuri gamtos ir techniško mokslų bakalaurams suteiktų galimybių įgyti humanitarinius pagrindus, papildančius jų bazinį išsilavinimą. Tokią savo ruošiamą programą Niujorke aptariau su prof. R. Šviedriui, su kuriuo susipažinau 1989 m. (apie jį jau neakivaizdžiai žinojau pagal mane dominančias jo publikacijas nuo 1976 m.). Jis sutiko prisidėti prie mano programos, jei pavyks ją įgyvendinti Lietuvoje. Po ilgų ir nesėkmingų pastangų galiausiai šį užmojų įgyvendinti kuriame nors mūsų universitete pavyko susitarus su Kauno technologijos universitetu (visi kiti kratėsi – mat geriau gyventi ramiai pagal įprastą rutiną). Tuometinis rektorius prof. Kęstutis Kriščiūnas suprato naujos magistrinės programos reikšmę ir rūpestingai (ne formaliai!) rėmė mano iniciatyvą. Prof. R. Šviedrys su entuziazmu priėmė šią gerą žinią ir nedvejodamas sutiko dėstyti net tris disciplinas. Tai padėjo man lengviau pasiekti programos dalykų dėstytojų naujumo ir turinimumo.

Buvau naivus, manydamas, kad gavus rektorato „palaiminimą“ ir 1998–1999 m. sutvarkius privalomus magistrantūros steigimo formalumus, viskas pradės riedėti klojama bėgiais. Tačiau realybė pasirodė ciniška ir net begėdiška. Reikalas tas, kad žemesnės grandys – katedra, o vėliau ir fakultetas, pakreipdami magistrantūros eigą savo vidinių bei asmeninių interesų kryptimi, tyliai ir atkakliai žlugdė sumanymą. KTU Filosofijos katedra (vėliau abejotinu būdu pasivadavusi Filosofijos ir kultūrologijos katedra) kartu su jai giminingais humanitarinio pobūdžio padaliniais siekė (a) įsteigti Humanitarinių mokslų fakultetą pateikus mokslo istorijos magistrantūrą kaip esminį pagrįstumo argumentą, (b) inkorporuoti į magistrantūros programą savo katedros dėstytojus, neturinčius net menkiausio pasirengimo mokslo istorijos ir net tinkamos kvalifikacijos mokslo filosofijos bei mokslo sociologijos disciplinoms. Mano pakviesti aukštos kvalifikacijos asmenys, turintys daktaro laipsnius ir mokslo istorijos monografijas, buvo apgaulingais manevrais eliminuojami iš dėstytojų. Taip buvo sutryptas esminis aukštesniųjų studijų principas – dėstyti disciplinas (šiuo atveju mokslo istorijos bei filosofijos) gali tik apgynę disertacijas iš dėstytojų srities ir/arba paskelbę monografijas atitinkama tematika. Beje, katedra neturi nė vieno tokio lygio etatinio dėstytojo.

Turiu pabrėžti: Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų organizacija per penkis savo veiklos dešimtmečius iš-

ugdė tris profesorius, habilituotus mokslų daktarus ir ne vieną dešimtį daktarų. Organizacijos nariai parengė spaudai daugiau nei šimtą monografių ir kelis tūkstančius straipsnių. Taigi turime pakankamai mokslininkų, pasirengusių dėstyti mokslo istoriją ir su ja susijusias disciplinas. Deja, įsisteigęs dėl veikiančios mokslo ir technologijos istorijos magistrantūros humanitarinis fakultetas pasirodo net ir neketino imtis rimto ir kryptingo gamtos mokslų istorijos bei filosofijos dėstyto ir jo plėtojimo. Fakultetui buvo svarbu tik galimybė jam pačiam įsisteigti ir kurti formalias valdymo infrastruktūras. Su mokslo ir technologijos istorijos magistrine programa buvo susidorojama taip: vietoje tikrosios programos disciplinų laipsniškai buvo įkūšamos spekuliatyvos, „mandrai“ pavadinamos temos ir įrašomos kaip tikros disciplinos, kurias pradėjo dėstyti katedros nariai, galintys kaip ir liūdno praeities laikais, kalbėti bet ką ir apie viską, jei to reikia „partijai ir vyriausybei“.

Taip žalojant programą mokslo istorijos magistrantūra pagaliau virto keistu, Vakarų akademinio gyvenimo atstovams nesuprantamu kratinu, kuriame sau naudingą vietą rado asmenys, net nesapnavę apie mokslo istoriją. Viskas vyksta kaip ir reikėjo laukti „švojerių“ visuomenėje. Čia pažadai ir gražios kalbos – tik apgaulė ir simuliacija dangstantis šydas.

Pažemintas ir apviltas pasijuto prof. R. Šviedrys, kuris, negailėdamas laiko ir lėšų, kiekviena semestrą net 2–3 kartus atskrenda į Kauną, skaityti be jokio užmokesčio intensyvaus paskaitų kurso. Be to, jis parūpino dvi Klaros Monroi stipendijas. Profesorius nuolatos asmeniškai remia pažangius studentus ir lietuvišką leidybą. Ši didelė ir nuoširdi jo labdara turėtų sugėdinti tikrosios mokslo istorijos magistrantūros žlugdytojus. Tačiau niekam tai nė motais. Tiesa, KTU rektoratas (bet ne žemesnio rango veikėjai) pastebėjo garbaus profesoriaus veiklą: kaip moralinės nuoskaudos kompensaciją pagaliau po ilgų svarstymų ryžosi jam suteikti garbės daktaro vardą. Dėkui bent už tai ir ačiū, kad nepamiršo pradinio Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų organizacijos teikimo šiam vardui.

O dabar atsakyčiau į kitą pasitaikantį klausimą: *kokias disciplinas skaito prof. Romualdas Šviedrys?*

Prof. R. Šviedrys greta bendro mokslo istorijos kurso dar skaitė (ir skaito jau kitur) dvi reikšmingas disciplinas *Technologijų perkėlimas į kitas kultūras ir kraštus* ir *Technologijos prognozavimas*. Pastarąsias jis pirmasis pradėjo skaityti JAV. Šioje srityje jis dar neturi lygiaverčių konkurentų Amerikoje, manau, ir Europoje. Visa laimė, kad KTU sociologai, tinkamai įvertinę R. Šviedrio kompetenciją, pakvietė skaityti jiems šias dvi disciplinas, kurias studentai klausosi su didžiu dėmesiu ir pagarba. Čia jo nuopelnai Lietuvos piliečių ugdymui ir kvalifikacija yra deramai vertinami. Mokslo istorijos sunaikinimo nuoskaudos nors iš dalies kompen-

suoja KTU socialinių mokslų fakultetas. Dėstydamas sociologams gesina iš neviltingas kilusią prof. R. Šviedriui mintį mesti Kaune pradėtą veiklą.

Manau, skaitytojams kyla trečias klausimas: *Kokie įsteigtos gamtos mokslų ir technologijos istorijos magistrantūros reikalai šiandien?*

Sugriauta tikroji magistrantūros programa turėjo įtakos rezultatams. Pirmiausia įbruktos tariamos disciplinos atvėrė kelius dėstytojams be tinkamos kompetencijos. Jie buvo parinkti pagal nevykusiai užslėptas vadovybės intencijas. Antra, baigiamieji magistriniai darbai (neaiškios krypties) nekelia gerų minčių. Jie net neduodami recenzuoti mokslo istorijos ir mokslo filosofijos diplomuotiems docentams ar profesoriams. Darbai pakišami „saviems“.

Tačiau didžiausia bėda ta, kad deformuota ir sumanipliuruota pagal „savųjų“ poreikius programa yra slepiama po Gamtos mokslų ir technologijos istorijos pavadinimu. Tai klasė, kuri kompromituoja Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų organizaciją, veikiančią kaip aktyvią pasaulinės tos krypties sąjungos narę. Mes, mokslo istorikai, sustabdėme minimos tarptautinės mokslo istorijos sąjungos numatytą magistrantūros rėmimo programą ir informavome Lietuvos studijų kokybės vertinimo centrą, pareikšdami protestą dėl jau neteisėto Gamtos mokslų ir technologijos magistrantūros pavadinimo, slepiančio minėtus reikalus.

Šia iškilminga proga privalau aptarti mums – Lietuvos mokslo bendruomenei svarbią temą: *prof. R. Šviedrio leidybinės veiklos užmojus*.

Atskiro pokalbio nusipelno prof. R. Šviedrio leidybiniai darbai ir ketinimai. Šį kartą apibūdinsiu juos trumpai. Naujasis mūsų garbės daktaras savo lėšomis organizavo vertimą ir išleido Ignoto Domeikos *Mano kelionės. Tremtinio atsiminimai* (2002 m.). Dabar jo pastangų dėka verčiama ir rengiama spaudai antroji minėtos knygos dalis. Taip pat jau artėjama prie Kazimiero Semenavičiaus *Didžiojo artilerijos meno* lietuviško leidinio rengimo, rašoma studija apie šį veikalą. Suprantama, priūtų veikalo leidimo turėtų prisidėti Vilniaus universitetas, bet, deja, jo vartai užrūdiję.

Primindamas, kad prof. R. Šviedrys rėmė ir toliau rūpinasi mokslo istorijai svarbių arba artimų jai knygų leidimu, pažymėsiu: mūsų gerbiama Profesorius nėra turčius. Jis Lietuvai teikia labdarą iš savo akademinio santaupų. Jo paties paraginti tikri milijonieriai prisidėti prie studijų ir leidybinių projektų liko abejingi.

Baigęs progini pokalbį su savaitraščio skaitytojais, sveikinu prof. Romualdą Šviedrį su pelnytu, nors ir pavėluotu įvertinimu. Linkiu Jam sėkmės kūrybinėje veikloje, o svarbiausia – kantrybės, bendraujant su mūsų sujauktos sąmonės visuomenės nariais.

Prof. habil. dr. Juozas Algimantas Krištopaitis, Baltijos mokslo istorikų ir filosofų asociacijos prezidentas

Pradžia 2004 m. Nr. 21

Keistas dalykas, bet reikšmingiausias Viktoro Alekno darbas – *Salomėjos Nėries gyvenimo ir kūrybos metraštis* (pirma knyga *Vagos* leidyklos išspausdinta 1995 m., antra – 1997 m.) taip ir nesusilaukė nė vienos recenzijos spaudoje. Rašanti brolija tarsi nuščiuvusi bei netekusi amo taip ir nepravėrė burnos. Negalėtume sakyti, kad knyga būtų buvusi nepastebėta, nes iš knygynų gana greitai dingo. V. Alekna kaip vienas žymiausių Salomėjos Nėries gyvenimo ir kūrybos tyrinėtojų nuolat buvo minimas ir poetės 100-osioms gimimo metinėms skirtoje mokslinėje konferencijoje, kuri buvo surengta Lietuvos mokslų akademijos salėje. Vadinasi, V. Alekno nuveiktas darbas literatūrologų žinomas, vertinamas. Ir ne vien literatūros mokslo specialistų vertinamas.

Lankantis V. Alekno bute (dažniausiai savaitgaliais), darant pokalbių įrašus ar derinant parašytus tekstus labai dažnai suskamba telefonas – skambina net ir nepažįstami žmonės, dėkoja už V. Alekno apie Salomėją Nėrį pasakytus žodžius per Lietuvos radiją, pavyzdžiui, mokytoja teiraujasi, ar rašytojas neturįs poetei skirto *Metrašcio* antros knygos, kurios jai taip ir nepavyko įsigyti...

Vadinasi, poetė gyva tautoje, savo eilėraščiais gyvena lyg ir pagrindinį gyvenimą, nes oficialiai jei ir nenuiteista, tai ir neišteisinta. Atlaidumas niekada nebuvo didžiausia mūsų tautos dorybė. Pagaliau ar kas atsiklausia tautos balso?

Ką šiuo atveju gali padaryti kuklus mūsų spaudinys? Pamėginti aiškintis, ką dar įmanoma išsiaiškinti. Suprasti didelės kūrybinės asmenybės gyvenimo nenuoseklumą, gal klaidas, nuo kurių niekas neapsaugotas, net ir šventieji. Supratę gal pradėsime suvokti, jog nuo klaidų neapsaugota ir tauta, kuri juk taip pat ne visada daro teisingus žingsnius. Pagaliau kas yra tautos klaidos, jei ne atskirų asmenų ir individualybių klaidų visuma.

Kas tavo draugas – pasakyk

Prisiminkime poetės santykius su įvairiomis to meto asmenybėmis, pavyzdžiui, ne tik su Jonu Griniumi, bet ir su Juozu Tysliava, Vincu Mykolaičiu-Putinu, Juozu Eretu, Juozu Keliuočiu, Juozu Grušu. Tie ryšiai su ryškiausiomis kūrybinėmis asmenybėmis rodo ir pačios poetės interesų pobūdį, jos idėjinį bei dvasinį augimą.

J. Grinius buvo studentas, kaip ir Salomėja Bačinskaitė. Dirbo *Atėities* žurnalo redakcijos sekretoriumi. Kadangi Salomėja pakviesta dirbti į redakciją, tai abu žurnale buvo bendradarbiai. S. Bačinskaitė gaudavo moksleivių laiškus, į kuriuos turėdavo rašyti atsakymus. Vykusius kūrinius siūlydavo spausdinti, o atmestų eilėraščių autoriams rašydavo laiškus, kuriuose paaiškindavo, kodėl jų eilėraščiai negali būti išspausdinti.

J. Griniaus santykiai su Salomėja visada labai šilti, gražūs, bet ir santūrus, mandagūs. Jis jautė, kad turi reikalą su poete, o ne šiaip studente. Pats taip pat mėgino rašyti eiles, bet jomis nepagarsojo, aiškiai suvokė, kad S. Bačinskaitė už jį kaip poetė gerokai pranašesnė. Apskritai su J. Griniumi Salomėja artimiau ne bendravo.

Vis dėlto J. Griniui išvykus į užsienį, S. Bačinskaitė su juo susirašinėjo, stumtinėjo savo eilėraščius, taip pat nusiuntė ir savo pirmąją knygą. Labai bičiuliški santykiai.

SALOMĖJA NĖRIS: GYVENIMO IR KŪRYBOS VINGIAIS (3)

Amžinai jausmų verpete – poetė Salomėja Nėris

J. Griniui ilsintis Šveicarijoje, jis gavo iš Salomėjos laišką. Ji net parašė jam eilėraščių *Baltieji kalnai*. Mat J. Grinius jai atsiuntė atvirutę su Monblano viršūne.

*Vai, baltieji kalnai, – nebylieji dievai,
Ar jūs mokat taip jaust, kaip ma-
žoji širdis:*

*Ir kentėt, ir mylėt, ir skrajoti laisvai
Ten, kur krykščia jaunatvė, ten,
kur siaučia mirtis?*

Tas eilėraštis buvo nusiųstas J. Griniui. Pirmą kartą išspausdintas *Židinyje* (1926, Nr. 12). Iš Šveicarijos tais pačiais 1926 m. J. Grinius išvyko studijuoti į Paryžių.

Laiškuose iš Paryžiaus J. Grinius į ją kreipiasi labai oficialiai: „drauge Salomėja“.

Taip buvo įprasta vadinti. Vartotas ir lotyniškas žodis kolega (*collega*), kuris reiškia darbo, profesijos, mokslo draugą.

Savo gyvenimą ir ateitį siejo su Tėvyne

Grįžkime prie Salomėjos ir to meto jai artimos aplinkos žmonių. Sprendžiant iš Salomėjos laišku į užsienį J. Keliuočiui, J. Tysliavai, J. Griniui, visi jie labai domėjosi tuo, kas vyksta Kauno kultūriniame gyvenime: kas ką išspausdino, kokia nauja knyga pasirodė, kokį spektaklį pastatė Valtstybės teatras. Jie visi gyvena tėvynės reikalais, nemėgindami susitapatinti su „aukštesne“ Europos šalių kultūra, iš-tirtie joje.

Juk su tėvyne siejo ir savo ateitį, kitaip nei išvykstantieji į užsienį mūsų laikais. Visi mūsų minimi asmenys, su kuriais susirašinėjo Salomėja, buvo gavę stipendijas ir pasimokę grįždavo į Lietuvą.

Tiems jauniems lietuvių inteligentams pasaulio centras vis dėlto liko Lietuva. Daugeliui mūsų inteligentų pasaulio reikalai dažnai atrodo tarsi svarbesni už tai, kas vyksta Lietuvoje, mūsų šalies „parapijinius“ reikalus. Ar Jūs taip nemanote?

Jei palygintume dabartinį jaunimą ir visą tautą su tuo, kas buvo XX a. trečiąjį dešimtmetį, tai pamatytume didžiulį skirtumą. Tada Lietuva nepaprastai jautė, kad štai po 120 metų mes vėl esame nepriklausomi, turime valstybę. Nors labai nedaug buvo raštingų žmonių, buvo daug tamsuolių, neraštingų, nemokėjusių skaityti, rašyti (kaip ir mano tėvai: skaityti maldaknygę mokėjo, o rašyti visai nemokėjo), o vis tiek visi jautė, kad mes gyvename nepriklausomoje, savo valstybėje. Kai 1920 m. vyko rinkimai į Steigiamąjį Seimą,ėjo balsuoti 91 proc. žmonių.

Savo valstybe dar nebuvo spėta nusivilti.

Kiekvienas, nepaisant visų sunkumų, su valstybės ateitimi siejo savo viltis. Svarbiausi agitatoriai dalyvauti rinkimuose buvo parapijų klebonai...

O meilės juk nebuvo

Kiek Salomėjai Nėriai, tada tiesiog Bačinskaitėi, buvo artimas Juozas Keliuotis, tuo metu „Pavasario“, vėliau

Viktoras Alekna mokslinėje konferencijoje, skirtoje Salomėjos Nėries 100-mečiui

Perfotografuota iš dokumentinio filmo „Naujosios Romuvos“ leidėjas ir redaktorius? Ketvirtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje Jums yra tekę pastarajame žurnale darbuotis, tačiau labai įdomu, kaip šių asmenybių santykiai klostėsi visu dešimtmečiu anksčiau, trečiojo dešimtmečio viduryje, kai Salomėja tik pradėjo garsėti.

J. Keliuočio dienoraštyje 1925 m. parašyta: jam atrodo, kad Salomėja jį myli. Iš tikrųjų to visai nebuvo. Nežinau, iš ko J. Keliuotis taip klaidingai sprendė apie Salomėjos jausmus jam. Gal ji su juo mandagiai šnekėjo, ar panašiai. 1925 m. pavasarį Aukštojoje Panemunėje Kaune buvo rengiama ateitininkų draugovių gegužinė. Nuvažiavo J. Keliuotis, dairosi, mato kaip Salomėja Nėris stovi nugara atsirėmusi į pušį ir su niekuo nebendruoja. Mat ji nuvažiavo, manydama, kad susitiks su J. Griniumi, o šis tą vakarą neatvažiavo, todėl Salomėja buvo labai nusiminusi. J. Keliuotis priėjo prie jos ir pradėjo kalbinti.

J. Keliuotis pamanė, jog Salomėja jį įsimylėjusi, ir birželio mėnesį jis parašė net savo dienoraštyje, kad poetė jį myli. O Salomėja tą vakarą, grįžusi iš gegužinės, parašė eilėraščių, kuriame kartojta žodžius *Jis – ne jis?* Juk ji tikėjosi sulaukti Griniaus, o kai tas vyras priėjo arčiau, pažino, kad ateina Keliuotis, ir nulūdo...

1931 m., kai Salomėja Nėris iš Lazdijų, kur mokytojavo, grįžo į Kauną, ją aplankė Juozas Keliuotis su savo jaunesniu broliu Alfonsu. Pastarasis man apie tą jų apsilankymą ir papasakojo. Salomėja jam sako: *Tu, Juozuti, man rodos, buvai mane įsimylėjęs...* O Salomėja anuomet buvo įsimylėjusi Joną Grinių. Juk negali žmogus iškart dviejų mylėti.

J. Tysliava iš Salomėjos futuristės taip ir nepadarė

Įsimylėjusi J. Grinių, o į pasimatymus vaikščiojo su vėjo pamušalu Juozu Tysliava.

Salomėja sužinojo, kad J. Grinius turi sužieduotinę ir jos visos viltys bevaisės. O Tysliavų sodyba buvo visai Bačinskų kaimynystėje Kiršuose. J. Tysliava buvo tik dvejas

metais vyresnis už Salomėją, bet jau spėjęs tapti Lietuvos kariuomenės savanoriu ir už tai gavo dvaro žemės netoli Bačinskų ūkio. 1923–1924 m. iš Kauno J. Tysliava parvažiudavo į savo sodybą, aplankydavo ir Bačinkus. Kol Salomėja buvo gimnazistė, nelabai į ją kreipė dėmesį, bet kai ji tapo studentė pradėjo ją lankyti. 1925 m. po Vėlykų taip atsitiko, kad su J. Tysliava Salomėja net anksčiau negu baigėsi atostogos, išvažiavo į Kauną. O J. Tysliava buvo gana žinomas donžuanas ir vienu metu net buvo pradėjęs lankyti Salomėją. Ji pamanė, kad šis ją tikrai įsimylėjęs.

Jūs J. Tysliavos jausmų nuoširdumu linkę abejoti? Kaip abejojo ir bendrabučio kambario draugės, su kuromis kartu gyveno Salomėja.

Su kambario draugėmis būdavo taip: jeigu vieną aplanko berniokas, tai kitos paprastai išbėga, radusios skubių ir neatidėliotinų reikalų. Kad netrukdytų. Žinodama, kad J. Tysliava ateis, Salomėja pasipuodavo ir abu išeidavo pasivaikščioti. Grįždavo vėlai. Ji parašė ir keletą J. Tysliavai skirtų eilėraščių. Šis jai buvo net pažadėjęs išleisti jos pirmą poezijos rinkinį. Ji atrinko tinkamus eilėraščius, šis išsivežė į Paryžių, bet nieko taip ir nenuveikė. Po pusės metų, tai buvo 1926 m. rudenį, sugrįžęs parsivežė ir tuos eilėraščius.

Ar ne J. Tysliava iš Paryžiaus laiškuose ragino Salomėją daugiau, atsakingiau dirbti prie savo eilių, gludinti ir tobulinti kiekvieną žodį?

J. Tysliava buvo futuristas, o Salomėjos eilėraščiai – visai kas kita. Bet jos bičiulis norėjo, kad ji rašytų taip, kaip jis rašo. Nepamirškime, kad J. Tysliava jau buvo išleidęs keturis savo rinkinius. Kaip žinia, futurizmas buvo atėjęs iš italų.

Formaliai žvelgiant, jie taip pat „ateitininkai“, nes lotyniškai „futurum“ – tai „ateitis“.

Taip ir yra. S. Nėris, kaip ir Maironis, laikėsi taisyklingos eilėdaros principų. Man dar mokantis gimnazijoje, Juozas Ambrazevičius mokykloms parašė *Literatūros teoriją* (pirmas leidimas 1930 m., antras – 1933 m.), kurioje daug kur cituojamas Maironis, kaip klasikinis įvairių taisyklių poezijoje pavyzdys. Tai buvo aukščiausio lygio lietuvių poezija. Iš Maironio mokėsi Julius Janonis ir Putinas. Pastarasis parašė gal ir gilesnės poezijos pavyzdžių už Maironį, tačiau jo eilėmis sukurtų dainų tauta nedainuoja. O Maironio eilėmis – dainuoja. Nors parašė ne tiek ir daug, tik 140 eilėraščių, bet vargu ar kuris kitas poetas gali varžytis su Maironiu.

Beje, lygiai šimtu metų anksčiau už Salomėją Nėrį, 1804-aisiais, gimęs Viktoras Hugo, nepamirškime, buvo žymiausias prancūzų romantizmo poezijoje atstovas, nors mes jį pažįstame tik kaip prozininką, romanistą. Deja, V. Hugo poezija į lietuvių kalbą iki šiol neišversta. O juk jis parašė ir teorinį veikalą, kuriame išdėstė, kaip reikia rašyti eilėraščius.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Estetikos idėjų epinė drobė (1)

Atkelta iš 3 p.

Ištrūkusios iš kūrėjo valios, idėjos gyvena atskirą ir gana nepriklausomą gyvenimą. Jas pasigauna kiti žmonės, savaip interpretuoja, pritaria arba net ir visai pakeičia.

Ne pirmas, bet ir ne paskutinis

A. Gaižutis pripažįsta, kad ne jis pirmas ir tikriausiai ne paskutinis ėmėsis būtent tokios knygos. Panašiai rašė U. Gilbertas ir A. Kuhnas, puikūs istoriniai Vladislavo Tatarkevičiaus (Władysław Tatarakiewicz) estetikos darbai, G. Morburgo-Tagliabue, M. Chimeneso (M. Jiménez) ir kitų veikalai. A. Gaižutis linkęs su tikti, kad ir Lietuvos mastu jis nėra joks Kolumbas, nes panašaus pobūdžio darbų yra parašęs prof. Antanas Andrijauskas. Tai štai visą šį vešlų idėjų lauką A. Gaižutis ir ryžosi apibendrinti. Kartu pamėgino ir pats jį gerai išsąmoninti bei savaip perprasti. Juk ką begalvotume apie meno reiškinius, visi jie pasiduoda ir savitai kiekvieno autoriaus interpretacijai. Vadinas, kiekvienas individas gali suvokti tiek, kiek leidžia jo kultūrinis akiplotis, erudicija, gyvenimiškoji patirtis. Tuo meno teorijos gal ir skiriasi nuo gamtos mokslų teorijų ir jų faktologijos.

Taigi pats autorius tam tikra prasme tapo priklausomas nuo savo narpliotų idėjų, tapo ne tik jų valdovas, bet ir tam tikra prasme įkaitas. Pagaliau joks autorius nėra visiškai laisvas ir pats nuo savęs, nes, gilėjant gyvenimiškai patirčiai, tos pačios idėjos iš naujo atsiveria kaskart tarsi naujais pavaldalais.

Autorius neslepia pasitenkinimo, kad į lietuviškąją intelektualinę terpę jam pavyko įterpti kai kuriuos naujus vardus ir autoritetus. Pagaliau labai svarbu tai padaryti patraukliai, turiningai ir įdomiai, nes tik tada tai bus vaisingos pastangos.

Ką mintyje turi autorius, estetikos istorijos raidą įrėminęs tarp dviejų tarsi priešingų polių – tobulo ir mirties? Su A. Gaižučiu galima nesutikti, kai jis teigia, kad estetika, kaip ir menas, siekdama tobulo, galiausiai išnyks, gal taps nereikalinga. Jau dabar ji paliečia destrukcijos ir mirties šešėlio. Atsir, kas tokį teiginį užginčys, bet tai autoriaus pozicija, kuri grindžiama jo tyrinėjimais ir ilgamete meno bei gyvenimo reiškinii patirtimi.

Tobulumo siekis būdingas ne tik menininkui, bet ir mokslo žmogui, dirbančiam visose veiklos srityse, ne vien su žodžiu. Taigi tobulumo kategorija labai plati ir universali. Aukščiausios tobulybės išraiška A. Gaižutis vadina Platono tekstus. Dar Antikos laikais kažkas yra pasakęs, jog Platono lūpomis šneka dievai. Nagrinėjantiems meninį gyvenimą, rašantiems apie jį galioja tie patys reikalavimai, kurie būdingi menui – kompozicijos, formos, įvaldyto žodžio, kalbos ir išraiškos stiliaus. Taigi žodį apie meną ir grožį autorius taip pat stengiasi pakylėti tobulumo link.

Gyvenimo prozą keis į žaismės žanrus

A. Gaižučiu pakanka saviironi-jos pripažinti, kad galima tokių sto-

rų knygų nerašyti ir nuo to gal niekam blogiau nebus. Kiekvienas rašantis ar kuriantis žmogus gali susirasti savo širdžiai mielą užuovėją, naudoti kitas kūrybinės saviraiškos priemones ir padaryti daug naudingų darbų. Jis pats beveik davė žodį (nors niekas autoriaus nekankino ir tokių pažadų duoti nereikalavo) daugiau prie tokių epinių drobių nesėsti ir savo gyvenimo nedeginti, nes žmogui skirtą laiką juk galima panaudoti poetiškiau, žaismingiau ir įdomiau. Vadinas, gyvenimo ir kūrybos prozą autorius būtų linkęs iškeisti į poetiškesnius bei žaismingesnius žanrus.

Tad ir A. Gaižučio priesakai nerašyti storų knygų veikiausiai tėra impulsyvus kūrėjo atsiskaitymas su dar vienu savo kūrybos tarpsniu, prieš imantis naujo darbo. To jam ir palinkėsime.

Tuo labiau, kad A. Gaižutis pats save demaskuoja geriau, negu tą padarytų net ir norintieji jį pagauti dėl neatsargiai ištarto žodžio. Juk ką jis sako dar nespėjęs atgauti amo po vieno žygio? Tik ką prisiekinėjęs epinių drobių nekurti, ieškoti ramios užuovėjos ir atsidėti gyvenimo poezijai, užsimiršęs čia pat kalba apie kūrybos žanrų kaitos svarbą. Prasarė, kad puiku būtų imtis kažko visai kito, užmirštant visa, kas buvo nuveikta prieš tai. Taigi būkime ramūs: kūrybinis kirminas ilgai ramiai gyventi A. Gaižučiu neduos.

Sodas pasaulio bendrijoje

Estetikos mokslo žinovas prof. Juozas Mureika priminė prasmingso Voltero metaforos – darbuotis savo sode – reikšmę. Priminė ir Arvydo Šliogerio toposofinę nuostatą: svarbu suvokti, kad sodas yra Lietuvoje, kur glūdi mūsų dvasios šaknys, randančios peno ne tik visoje mūsų tautų kultūroje, bet ir Jurgio Baltrušaičio, Viktorijos Daujotytės, Algirdo Juliaus Greimo, Justino Marcinkevičiaus, Stasio Šalkauskio, Vosyiliaus Sezemano konceptualiose idėjose. J. Mureika priminė ir dar vieną svarbią tiesą: Lietuvoje esantis sodas yra pasaulio bendrijoje.

Skaitydamas kolegės ir bičiulio A. Gaižučio *Estetiką* J. Mureika prisiminė judviejų, tuo metu Maskvos valstybinio universiteto pirmakursių, 1961 m. vykusį pašnekesį su Estetikos katedros vedėju prof. Michailu Ovsianikovu. Lietuviai pareiškė, kad iš visų filosofinių disciplinų juos labiausiai domina estetika. Beje, M. Ovsianikovas buvo vėliau aspirantu tapusio A. Gaižučio mokslinis vadovas. Profesorius, gal norėdamas kad studentai dar kartą rimtai apsvarstytų savo pasirinkimą, pareiškė: esmingų atradimų, kurie turėtų lemtingos įtakos pokyčiams estetikoje, jo nuomone, galima tikėtis tik maždaug po 50 metų. Ne anksčiau. Ko gero, įžvalgi mintis. Nustatyta, kad meninio gyvenimo paradigmos išties pasikeičia maždaug kas 50 metų.

Šitai savo naujoje knygoje buvęs garsaus prof. M. Ovsianikovo mokinys dabar ir patvirtino.

Bus daugiau

Margiris Daumantas

Pasaulis moteriškėja. Ar moterys gyvena geriau?

Pabaiga, pradžia 2004 m. Nr. 22

Šių metų gruodžio pabaigoje Mykolo Romerio universitete vyko Europos Komisijos 5-osios bendrosios programos projekto EQUAPOL nacionalinis seminaras *Viešojo politika lyčių lygybės aspektu. Lietuvai seminare atstovavo Mykolo Romerio universitetas. Skaitytojams pristatome baigiamąją publikaciją apie šį renginį.*

Ar Lietuvoje yra nacionalinė lyčių lygybės politika?

Projekto koordinatore Mykolo Romerio universiteto prof. Meilutė Taljūnaitė konferencijoje pateikė išsamų padėties vertinimą. „Atlikta Lietuvos Respublikos įstatymų analizė lyčių lygybės principo aspektu rodo, kad pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisės aktai iš esmės neprieštaruoja lygybės principui ir Europos Sąjungos bei kitų tarptautinių organizacijų teisinėms priemonėms. Lygios galimybės vyrams ir moterims yra numatytos daugelyje Lietuvos Respublikos įstatymų: Rinkimų įstatyme, Referendumo įstatyme, Darbo sutarties įstatyme, Valstybės tarnybos įstatyme, Saugos darbų įstatyme, Bedarbių paramos įstatyme ir kituose įstatymuose bei kodeksuose.

Lietuva pirmoji iš Vidurio ir Rytų Europos šalių 1998 m. kovo 1 d. priėmė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą.

Kitas labai svarus argumentas, kad Lietuva turi tokią politiką ir ją vykdo, tai Nacionalinė vyrų ir moterų lygių galimybių programa. Tačiau moterų ir vyrų lygių galimybių politiką labiausiai siejame su 1995 m. Pekino konferencijos ir po jos vykusiu procesu įtaka. Lyginant su Skandinavijos šalių politika, mes vėluojame, bet šiame EQUAPOL projekte dalyvauja ir tokios šalys kaip Prancūzija, Ispanija, Anglija, Airija, Belgija. Dėl to ekspertai vertino mūsų šalies politiką, lygindami ją su ES senbuvėmis, o ne su naujomis narėmis. Taigi mūsų šalyje padėtis nėra labai kritiška. Tačiau mums pavydžiu turėtų būti Šiaurės Europos šalys, tarkime, Švedija, kurioje lyčių lygių galimybių principas įgyvendinamas visur, visose srityse.

Jeigu lyginsime Lietuvą su Švedija, tai lyčių lygių galimybių politika mūsų šalyje labai fragmentiška, kaip viešosios valstybės politikos, jos tiesiog nėra. Kai kurie ekspertai Lietuva lygina nebent su Graikija, kurioje panaši padėtis.

Žinoma, didžiosioms šalims bėpigu klausiti. Ten yra senesnės demokratijos tradicijos. Lietuvą jie mini kaip labai teigiamą pavyzdį, kad mes labai norime, siekiame ir sekame geriausiaisiais pavyzdžiais, įgyvendiname ES nuostatas. Teigiama, kad kai kurios kitos šalys, ypač Graikija ir Ispanija, iš viso skeptiškai vertina ES nuostatas dėl lyčių lygių galimybių. Lietuvos teisės aktai yra suderinti su ES teisės

aktais, tačiau stinga specifinio įgyvendinimo mechanizmo. Kalbėdama su ekspertais, aš kaip vėliava mojuoju mūsų egalitarinės visuomenės vizija, nes ten sakoma, kad mes, kaip švedai arba suomia, sieksime 51 proc. moterų atstovavimo valdžios struktūroms, kad būtų kuriamas bendradarbiavimo su vyriausybe ir viešosiomis struktūromis mechanizmas. Tačiau ekspertų nuomone, reikia sukurti specifinį nacionalinį moterų ir vyrų lygių galimybių viešosios politikos modelį, kuriame atsispindėtų lietuvių nacionalinio charakterio bruožai, tokie kaip imlumas, smalsumas, geras išsilavinimas ir darbštumas, kantrumas bei siekis imti pavyzdį iš Šiaurės Europos šalių. Tačiau, kai tik Lietuvoje imame kalbėti apie lyčių balansą visose srityse, tarkime, moterų ir vyrų santykių partijos sąrašuose, kad rinkėjai galėtų pasirinkti tarp vyrų ir moterų, susiduriame su neišsprendžiama moterų atstovavimo kvotų problema.

ES konstitucijos projekte nurodoma, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės,

LR Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė

socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Lietuvoje linkstama prie vieno tikslo: viešojoje politikoje siekti moterų ir vyrų lygių galimybių. Juo labiau, kad tai neeliminuoja galimybės siekti ir tam tikrų privilegijų moterims. Tačiau formuodami tikslus ir siekdami sprendimų, mes ateiname su savo pažiūromis, tradicijomis, stereotipais, per socialinę praktiką bei struktūras sukurtus vaidmenis, galimybes vyrams ir moterims. Galime gražiai kalbėti apie lyčių lygias galimybes, kol susiduriame kad ir su tokiu skaudžiu dalyku kaip prekyba moterimis. Turime beveik tobulus prekybos žmonėmis reguliuojančius įstatymus ir taisykles, bet jie neveikia, nes atsakingi pareigūnai tiki, kad moterys, kuriomis prekiaujama, pačios nori būti prostitutėmis...

Todėl didžiausias pagalbinkas siekiant šių tikslų, keičiant ne tik pareigūnų, bet ir pačios visuomenės

LR Vyriausybės Ministro Pirmininko patarėja dr. Virginija Šidlauskienė

požiūrį – nevyriausybines organizacijas. Reikia skatinti socialines bei organizacines kultūros pasikeitimus, mokyklos, žiniasklaidos pagalba keisti visuomenės nuostatas bei lyčių stereotipus.“

Būtinasis glaudesnis bendradarbiavimas

Ramunė Trakymienė, Zonta International Vilniaus klubo prezidentė, analizavo nacionalinio institucinio lyčių lygių galimybių mechanizmo kūrimo problemas. Ji pabrėžė, kad tik po 1995 m. Pekino konferencijos buvo pripažinta, kad moterų problemos yra netapčios kitų grupių, apie kurių lygias galimybes reikia kalbėti, problemoms. „Tik nuo 1996 m. Lietuvoje mąstoma, ką daryti, kad moterų lygios galimybės būtų ne tik deklaruojamos, bet ir įgyvendinamos, – sako R. Trakymienė. – Dažniausiai ta nelygybė pasireiškia darbo rinkoje. Moterys, turėdamos tolygų arba aukštesnį išsilavinimą, atsiduria prastesnėje padėtyje, nes gimdo vaikus. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje įkurtas skyrius analizuoja šią padėtį. Tačiau jo žmoniškieji resursai tokie menki, kad vargiai gali aprėpti daugelį klausimų.

Yra kelios kritinės sritys: kodėl labai aukšto išsilavinimo ir intelekto moterys retai pasiekia mokslo aukštumų? Moterys sudaro 38 proc. Lietuvos mokslininkų, o tarp habilituotų daktarų jų yra tik 14 proc. Kodėl šeimos nėra darnos? Kodėl nesustabdomas smurtas šeimose. Kodėl jis vis dar laikomas „šeimos vidaus reikalu“? Ar viskas padaryta, kad būtų tinkamai rūpinamasi moterų sveikata? Sekant Šiaurės Europos šalių pavyzdžiu, kiekvienoje ministerijoje turėtų atsirasti tam tikras židynys, kurio paskirtis būtų atskleisti ir realizuoti moterų potencialą. Lygių galimybių įstatymas priimtas, kai kurie ryškiausi moterų diskriminavimo faktai, tokie kaip diskriminaciniai darbo skelbimai, baigia išnykti. Tačiau šiais metais vėl nuskambėjo *Krekenavos mėsos* reklama...

Tam, kad politikai išgirstų ir priimtų rimtus sprendimus, reikalingi moksliniai tyrimai su normaliomis metodikomis, ekonominiai skaičiavimai, kiek kainuoja moterų ir vyrų savivaldos išlaikymas, kokie smurto šeimoje bei visuomenėje kaštai ir t. t., kuriuos galėtume pateikti kaip argumentus. Taigi būtinas glaudesnis mokslininkų, tyrėjų ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas.“

Valentina Daunoraitė

Stasys Tijūnaitis pagerbtas Ukmergėje

Melanijos Širvienės nuotrauka

Stasio Tijūnaitis giminaičiai Ukmergės Centrinėje bibliotekoje 2004 m. lapkričio 26 d. su knygos sudarytoju dr. Vincu Korkečiu

Pastaraisiais metais Kultūros ministerijos Literatūros ir leidybos ekspertų komisijos rėmimo dėka pasirodė keletas knygų, supažindinančių mus su gana ilgus metus užmarštyje laikytais, bet Lietuvos nepriklausomybės metais daug nuveikusiais visuomenės švietėjais, politikais bei mokslininkais. Viena tokių knygų yra mokytojo Stasio Tijūnaitis gyvenimo apybraiža *Kaip aš į žmones išėjau...*, parengta dr. Vincu Korkečiu ir išleista *Margų raštų* leidykloje.

Ši knyga, kuri anot Lietuvos Seimo nario krikščionio demokrato Petro Gražulio pateikto straipsnio *Įdomi knyga ne tik mokytojams* žurnale *Mokslas ir gyvenimas* 2004 m. balandžio mėn. Nr. 4, buvo nuodugniai pristatyta Vilniaus Pedagoginiame universitete dalyvaujant rektoriumi prof. dr. Algirdui Gaižučiu, universitetu prof. dr. Vincui Aurylai, papasakojusiam apie bendravimą su mokytoju S. Tijūnaitiu, beveik du dešimtmečius buvusiu vaikų žurnalų *Žvaigždutės* ir *Kregždutės* redaktoriumi ir leidėju, išugdžiusiu didelį būrį poetų: Vyte Nemunėlį, Vytautą Tamulaitį, Paulių Preikšą, Leonardą Žitkevičių, Aloyzą Baroną, Joną Minelgą, Eugenijų Matuzevičių, Petrą Kondratą, Joną Šiožinį, Antaną Zabulionį ir daugelį kitų, skatinusiu mylėti savo gimtąją kalbą, didžiuotis Lietuvos istorine praeitimi, rinkti tautosaką, taip pat išleidusiu ne vieną *Mūsų pasakų* rinkinį ir *Mįslių* knygą.

Knygos pristatyme dalyvavo gana didelis būrys visuomenininkų ir žurnalistų, taip pat mokytojo S. Tijūnaitis giminaičiai bei Ukmergės bibliotekininkai, kurie pasižadėjo surengti įžymaus žemiečio knygos pristatymą Ukmergėje.

Užbaigę Ukmergės viešosios bibliotekos rekonstrukcijos bei remonto darbus, šių metų lapkričio mėn. 26 d. Ukmergės rajono Kultūros skyriaus vedėjas Julias Zarecko kvietimu teko lankytis Ukmergės viešojoje bibliotekoje vykusiame rajono bibliote-

kų darbuotojų seminare, kurio pabaigai ir buvo skirta nemažai laiko, kad visų pirma krašto bibliotekininkai daugiau sužinotų apie šį žymų pedagoga, kuris mokėsi Taurėnų ir Deltuvos pradinėse mokyklose, sėkmingai užbaigęs mokslą Ukmergės gimnazijoje, su atestatu rankose ir 3 rubliais pėstute išėjo į Seinų kunigų seminariją laikyti egzaminų, vėliau apie tai smulkiai parašys.

Įdomu buvo pasiklausti seminare, kuriame dalyvavo daugiau nei 50 atvykusių bibliotekininkų, vykusios geranoriškos bei dalykiškos diskusijos, buvo aptariami rajono tolimosios švietimo bei kultūros, knygų švenčių ir pristatymo klausimai, vaikų literatūros bei moksleivių piešinių ar rankdarbių parodėlių organizavimas, – visų pirma kalbėjo bibliotekos direktorė Rasa Griškevičienė, vyresnioji bibliotekininkė Virginija Tylienė, didelį patyrimą turinti bibliotekininkė Margarita Rokienė ir kt.

Seminaro svarbą pabrėžė tai, kad čia lankėsi ir kalbėjo Ukmergės meras Algirdas Kopūstas bei Deltuvos seniūnas Salvijus Stimburys. Jie pasidžiaugė kultūrininkų atliekamu švietėjišku darbu ir pažymėjo, kad sekdami žemiečio Stasio Tijūnaitis, dr. Jonu Basanavičiumi, dr. Vincu Kudirka ir kitais privalome dar daugiau plūsti dėl vaikų dvasios. Joje turėtų atsirasti vietos doriems darbams, nes jie yra tautos ateitis, noras dirbti – *Vardant* *Lietuvos...*

Knygos parengėjas ir sudarytojas dr. V. Korkečiu pasakojimas apie šios knygos atsiradimą, užtrukusių ne vienerius metus, truko daugiau kaip valandą ir susilaukė nemažai klausimų, o taipogi išsakymo pageidavimo apsilankyti ir dabar veikiančiose Taurėnų, Deltuvos bei Ukmergės mokyklose, kuriose mokėsi kraštiečiai, vėliau tapęs žymiu visuomenės veikėju, kovotoju dėl Lietuvos nepriklausomybės, buvusiu Lietuvos Steigiamojo Seimo, Pirmojo ir Antrojo Seimo nario iš krikščionių demokratų partijos, rengusiu Lietuvos

švietimo įstatymus, redagavusiu žurnalą *Lietuvos mokykla* ir vaikų laikraštėlius *Žvaigždutę*, *Kregždutę* ir kt.

Knygos sudarytojui teko su šiais pageidavimais sutikti, nukeliant tai palankesniais kelionės laikui ir palaukti ateinančio pavasario...

Vykęs pagarbus knygos pristatymas Ukmergės viešojoje bibliotekoje rajono bibliotekininkų seminare su atvežtais stendais bei įdomiomis istorinėmis fotografijomis maloniai džiugino ir mokytojo S. Tijūnaitis giminaičius, kurie Auksės Tijūnaitės-Pusvaškiens suorganizuoti, nemažą būrį dalyvavo knygos pristatyme Ukmergės bibliotekoje.

Taurėnų, Deltuvos ir Ukmergės mokyklų bibliotekoms knygos sudarytojas dr. V. Korkečius pasirašė autografus, nes Kultūros skyriaus vedėjas J. Zarecko rūpesčiu ši knyga atsirado ir mokyklų bibliotekose, kad jaunieji skaitytojai, sekdami šio tauraus kraštiečio pavyzdžiu – *Į žmones eitų*. Be to, šių mokyklų atstovams įteikė *Mokslo ir gyvenimo* žurnalus 2003 m. Nr. 5, kuriame pateiktas dr. V. Korkečiu pasakojimas: *Stasio Tijūnaitis 115-ąsias gimimo metines pažyminti*; o taip pat *Mokslo ir gyvenimo* žurnalą 2004 m. Nr. 4, kuriame Lietuvos Seimo narys P. Gražulis rašo: *Įdomi knyga ne tik mokytojams...*

Vincentas Dzūkas

Galvosūkių, spausdintų ML 2004 m. Nr. 22, 5 p., atsakymai

$$1. 12 + 34 \times 56 + 89 = 2005$$

2. 376 ir 625. Tik šiuos du triženklis skaičius pakėlus bet kuriuo laipsniu, jie išlieka naujų skaičių gale.

$$3. (5^5 - 4^5 - 3^5 - 2^5 - 1^5) : 5 = 365$$

$$4. 47 \text{ trikampius}$$

MYKOLO ROMERIO
UNIVERSITETAS

skelbia konkursą pagrindiniam darbui visu etatu šioms pareigoms užimti:

TEISĖS FAKULTETE

Administracinės teisės ir proceso katedroje – keturių docentų, vieno lektoriaus.

Baudžiamojo proceso katedroje – keturių docentų, trijų lektorių, vieno asistento.

Baudžiamosios teisės katedroje – vieno profesoriaus, trijų docentų, keturių lektorių.

Bioteisės katedroje – vieno profesoriaus arba docento, trijų docentų, vieno lektoriaus.

Civilinės ir komercinės teisės katedroje – dviejų profesorių, šešių docentų, keturių lektorių, dviejų asistentų.

Civilinio proceso katedroje – vieno profesoriaus, dviejų docentų, trijų lektorių, vieno asistento.

Darbo teisės ir socialinės saugos katedroje – dviejų profesorių, vieno docento, dviejų lektorių.

Finansų ir mokesčių teisės katedroje – penkių docentų, dviejų lektorių.

Konstitucinės teisės katedroje – dviejų profesorių, trijų docentų, dviejų lektorių.

Tarptautinės teisės katedroje – vieno profesoriaus, keturių docentų, trijų lektorių.

Teisės filosofijos katedroje – vieno profesoriaus, trijų docentų, keturių lektorių.

Teisės istorijos katedroje – dviejų profesorių, trijų docentų, vieno lektoriaus.

VALSTYBINIO VALDYMO FAKULTETE

Aplinkos apsaugos katedroje – keturių docentų, vieno lektoriaus.

Ekonomikos katedroje – trijų profesorių arba docentų, keturių docentų, trijų lektorių.

Europos Sąjungos katedroje – dviejų profesorių arba docentų, trijų docentų, vieno lektoriaus.

Filosofijos katedroje – trijų profesorių arba docentų, keturių docentų, vieno lektoriaus, keturių asistentų.

Kalbos kultūros katedroje – keturių docentų, dviejų lektorių.

Politikos mokslų katedroje – trijų profesorių arba docentų, vieno lektoriaus, vieno asistento.

Socialinės informatikos katedroje – trijų profesorių arba docentų, keturių docentų, trijų lektorių.

Užsienio kalbų katedroje – septynių docentų, penkiolikos lektorių.

Valdymo teorijos katedroje – trijų profesorių arba docentų, trijų docentų, dviejų lektorių, dviejų asistentų.

Viešojo administravimo katedroje – dviejų profesorių arba docentų, aštuonių docentų, dviejų docentų arba lektorių, dviejų lektorių, vieno asistento.

SOCIALINIO DARBO FAKULTETE

Penitencinės teisės ir veiklos katedroje – keturių docentų, vieno lektoriaus.

Psichologijos katedroje – dviejų profesorių arba docentų, keturių docentų, dviejų lektorių.

Socialinio darbo katedroje – keturių docentų, dviejų lektorių, dviejų asistentų.

Socialinės politikos katedroje – vieno profesoriaus arba docento, keturių docentų, vieno lektoriaus.

TEISĖSAUGOS FAKULTETE

Kūno kultūros katedroje – dviejų docentų, keturių lektorių.

Kriminalistikos katedroje – vieno profesoriaus, šešių docentų, trijų lektorių.

Kriminologijos katedroje – dviejų profesorių arba docentų, trijų docentų, trijų lektorių.

Muitinės veiklos katedroje – penkių docentų, dviejų lektorių.

Operatyvinės veiklos katedroje – dviejų docentų, trijų lektorių.

Policijos teisės ir veiklos katedroje – vieno profesoriaus arba docento, dviejų docentų, vienuolikos lektorių.

KAUNO POLICIJOS FAKULTETE

Humanitarinių ir socialinių mokslų katedroje – vieno profesoriaus arba docento, keturių docentų arba lektorių.

Policijos veiklos katedroje – keturių docentų arba lektorių, keturių lektorių.

Specialaus fizinio rengimo katedroje – vieno docento, keturių lektorių.

Teisės katedroje – trijų docentų, dviejų lektorių.

Valstybės sienos apsaugos katedroje – vieno docento, keturių lektorių.

Prašymai ir reikalingi dokumentai (prašymas dalyvauti konkurse, aukštojo mokslo diplomas, mokslo laipsnio diplomas, mokslo vardo atestatas, mokslinių darbų sąrašas, socialinio draudimo pažymėjimas, medicinos įstaigos išvada apie profesinį tinkamumą, pasas, 2 nuotraukos, CV) primami iki 2005 m. sausio 20 d. Mykolas Romeris universiteto Personalo skyriuje, 238 kab., Ateities 20, Vilniuje, LT-08303. Telefonas pasiteirauti: (8 ~ 5) 271 46 66.

Rektorius

Dažnesnės disertacijų kalbos klaidos (6)

Danutė Gailienė. Savižudybės Lietuvoje: socialiniai-psichologiniai paplitimo aspektai ir prevencijos modelis. Habilitacinis darbas. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, 2000.

Habilitacinis darbas perkrautas tarptautiniais žodžiais. Kai kurie jų savo vietoje, bet nemaža ir tokių, kuriuos galėtume pakeisti lietuviškais. Tai rodo ir temos pavadinimas: jame dešimt žodžių, iš jų penki – tarptautiniai. *Aspektas* (= požūris) ir *prevencija* (= šalinimas, užbėgimas už akių) mums visiškai svetimi. Pavadinimas galėtų būti toks: Savižudybės Lietuvoje: paplitimas, socialinis-psichologinis požūris, šalinimo modelis.

Keliolika ydingų pasakymų

Duomenys apie savižudybes [...] (= savižudybių duomenys), 3 p. Prielinksnis *apie* su galininku (*savižudybes*) vartotinas, kai norima apie ką nors pasakyti bendrais bruožais. Pvz.: pakalbėsime apie savižudybes (bendrais bruožais). Netinka, kai norima nurodyti tiesioginį kalbėjimo objektą. Duomenys negali būti bendrais bruožais, jie privalo būti tikslūs. Duomenys ne apie ką, o kokio, kieno (savižudybių)?

[...] **profesionalų tarpe** [...] (tarp profesionalų, profesionalai), ten pat. *Tarpas* vartotinas ten, kur jis yra. Pvz.: Tarpai tarp stulpų nedideliai.

Monografijoje, bei eilėje mokslinių straipsnių [...], ten pat. *Eilė* (kaip ir *tarpas*) vartotina ten, kur ji yra. Pvz.: Medžiai sodinami eilėmis. Jungtuku *bei* jungiamos artimos sąvokos. Pvz.: Pavasaris bei vasara ir ruduo bei žiema. Monografija ir mokslinis straipsnis nėra labai artimos sąvokos.

Jis liudija [...] **apie sveikatos apsaugos sistemos efektyvumą** [...] (= Jis liudija... sveikatos apsaugos sistemos veiksmingumą), 3 p. Liudyti ką (ne apie ką)? Pvz.: Įkalčiai liudija, kad esi kaltas. Lotyniškai *effectivus* (= našus, veiksmingas)

[...] **savižudybių plitimui** [...] (= savižudybėms plisti), 4 p. Lietuvių kalba veiksmažodinė. Veiksmažodiniai daiktavardžiai (*plitimui*) lietuvių kalbai nebūdingi. Juos reikia keisti veiksmažodžiais (plisti). Palyginkite: Gardas kiaulėms vežti (ne kiaulių vežimui).

Apskaičiuoti standartiniai rodikliai įvairioms gyventojų grupėms ir procentiniai rodiklių pokyčiai įvairiais laiko periodais (= įvairių grupių standartiniai rodikliai ir jų pokyčiai įvairiais laikotarpiais apskaičiuoti procentais), 5 p. Autorė sakinį reikėtų suprasti, kad rodikliai apskaičiuoti gyventojų grupėms (kam?). O juk norėta pasakyti kokio, kieno (gyventojų grupių) rodikliai apskaičiuoti. Nevykęs pasakymas **Apskaičiuoti** [...] **procentiniai rodiklių pokyčiai**. Apskaičiavimo rezultatu žymėti netinka būdvardis su priesaga -inis (procentinis, procentiniai). Reikia vartoti daiktavardžio (procentas) daugiskaitos įnagininką (procentais). Palyginkite: Mokinių pažangumas procentais (ne procentinis). Be reikalo vartojamas tarptautinis žodis *periodas*. Turime savą lietuvišką *laikas, laikotarpis*. Palyginkite: K. Donelaičio *Metų laikai* (ne periodai).

[...] **į kurią yra įsijungusios 15 Europos šalių** [...] (= kuriam priklausomam...), ten pat. Įjungti galima aparatą, šviesą. Prie tyrimo (tiriamojo) projekto galima prisidėti, jam priklausyti. Palyginkime: Ir antras ir trečias prie jų prisidėjo (ne prisijungė) Arminas Trupinėlis.

Iš viso pilnai atlikti 103 (81 proc.) tyrimai keturiose Vilniaus miesto ligoninėse (= visiškai baigti tirti 103 (81 proc.) keturių Vilniaus ligoninių pacientai), 5 p. Prieveiksmis *pilnai* netinka toms reikšmėms, kuriomis nevertojamas būdvardis *pilnas*. Pvz.: Reikalas visiškai, nuodugnai, kruopščiai iširtas (ne pilnai). Bet geras pasakymas: Pilna kamarėlė baltų vištelių (mįslė). Netinkamas pasakymas *atlikti tyrimai* (= tirta, iširta). Palyginkite: Pavalgėme (ne atlikome valgymą); pasikalbėjome (ne atlikome pasikalbėjimą).

Pagal šį tyrimo (tiriamąjį) planą vienas individualus (= individualusis) **interviu** [...] (= pasikalbėjimas), ten pat. Norint ką nors išskirti reikia vartoti įvardžiutinę formą (= tiriamąjį, prie tyrimo, *individualusis*, ne individualus. Palyginkite: Anderseno *Bjaurusis* (ne bjaurus) *ančiukas*. Vietoj anglizmo *interviu* turime *pasikalbėjimas*.

Pacientai nukreipti [...] (= pasiųsti), ten pat. *Nukreipti* viena iš reikšmių yra padaryti ką nors kreivą. Pvz.: Jis vis nukreipia batus.

Vertinimo schemą sudaro 35 teiginiai [...] (= vertinamosios schemos yra 35 teiginiai), 6 p. Sudaryti vartoti ten, kur yra aiškūs sudarytojas. Pvz.: sudarėme sutartį. Terminams *sudaryti* vartojamas būdvardžių ar neveikiamųjų dalyvių (*vertinamoji*) įvardžiutinės formos. Palyginkite: Atsiskaitomoji (ne atsiskaitymo) sąskaita.

Žinios apie senąsias kultūrinės nuostatas Lietuvoje savižudybės atžvilgiu [...] (= senųjų kultūrinių savižudybės nuostatų Lietuvoje duomenys). Ten pat. *Duomenys* ne apie ką, o kokio, kieno? Pvz.: Tyrimo ar tyrimų duomenys (ne apie tyrimus). Su prielinksniu *apie* galėtų būti toks sakinys: *Pakalbėjime apie tyrimus* (bendrais bruožais).

Duomenys apie senąsias nuostatas [...] (= Senųjų nuostatų duomenys), ten pat. Ta pati ką tik aiškinta prielinksnio *apie* vartojimo klaida. *Duomenys* ne apie ką, o kokio, kieno?

Imitacijos efekta [...] (= mėgdžiojamąjį poveikį), 8 p. Abu žodžiai tarptautiniai. Juos puikiai galime pakeisti savais: *imitacija* (= mėgdžiojimas), *efektas* (= poveikis).

[...] **buvo pravedamas specialus** (= specialusis) **pokalbis** [...] (= buvo suorganizuotas tam tikras pasikalbėjimas, buvo kalbėta), ten pat. *Pravesti* – vertalas. Lietuviškai *pravesti* reiškia, ką nors pravesti pro šalį. Pvz.: Pravesk pro šunį. Paskirčiai reikšti reikia vartoti įvardžiutinę formą (specialusis, ne specialus). Palyginkite: Specialioji technologija (ne speciali), specialioji mokykla (ne speciali). Beje, autorė sakinį vietoj *specialusis* būtų paprasčiau *tam tikras*.

Šįkart pateikiant jiems keturias

sąvokas [...] (Šįkart jiems pateiktos keturios sąvokos), ten pat. Padalyvis *pateikiant* reiškia laiko aplinkybę (kada?). Autorė sakinį reikėtų suprasti, kad jaunuoliai buvo tiriami, kai jiems buvo pateikiamos sąvokos. O juk norėta pasakyti, kad šį kartą tiriamiesiems buvo pateiktos keturios sąvokos. Vietoj padalyvio *pateikiant* reikia vartoti neveikiamosios rūšies būtojo laiko dalyvį *pateiktas*.

[...] **26,6 proc. gydytojų pasisako už eutanazijos įteisinimą** (= 26,6 proc. gydytojų pritaria įteisinti eutanaziją). Pvz.: Vaikas ką padaro, viską pasisako. Autorės sakinyje vietoj *pasisako* reikia vartoti: pritaria eutanazijai, palaiko ją, jie už eutanaziją.

Teigiamai įtakoją [...] (= veikė, turėjo teigiamą įtaką), 11 p. Ne turime žodžio *takoti*, negali būti ir *įtakoti*. Palyginkite: Važiuoti (įvažiuoti), pakuoti (įpakuoti).

Nuo ligų, susijusių su alkoholio vartojimu [...] (= nuo ligų dėl alkoholio vartojimo), ten pat. *Susijęs* – savaiminio veikimo dalyvis. Jis vartojamas abstraktiems ryšiams reikšti. Pvz.: Teorija susijusi su praktika. Alkoholis (svaigalai) – konkreti sąvoka. Priešasčiai nurodyti vietoj *susijęs su* reikia vartoti prielinksni *dėl*.

[...] **mėginusiųjų** (= mėginusių) **nusizudyti** [...], 12 p. Kai sąvoka vartojama pirmą kartą, nereikia įvardžiutinės formos. Pvz.: Ant aukšto kalno pasirodė stebuklingas (ne stebuklingasis) žiburys (J. Biliūnas). Toliau sakoma: Stebuklingojo žiburio (ne stebuklingo) niekas negalėjo pasiekti. Tas pats ir su *mėginusiais*.

[...] **jauno amžiaus** [...], 12 p. Negyvas pasakymas. Palyginkite: Mūsų kaime daug jaunų žmonių (= daug jaunimo).

Nuo prieškarinio savižudybių čia padaugėjo 9–10 kartų, tuo tarpu mieste savižudybių rodikliai pasikeitė tik nežymiai (= [...] padaugėjo 9–10 kartų, mieste [...] mažai tepakito), 11 p. Gretinimui ir lyginimui reikšti vietoj *tuo tarpu* reikia vartoti jungtuką *o*. Pvz.: daugelyje miesto mokyklų klasėse mokosi po 25–35 mokinius, o kaimo – po 10–20. Tačiau visiškai geras toks sakinys: *Tuo tarpu, kai tu miegojai, sutvarkiau visą butą*.

Socialiniame lygmenyje (= socialinio lygmens, lygio, socialiniu lygmeniu, lygiu), 24 p. Pakopai žymėti netinka vietininkas. Reikia vartoti kilmininką (socialinio lygmens, lygio) arba įnagininką (socialiniu lygmeniu, lygiu).

Vartokime lietuviškus žodžius: **problemos** – sunkumai, bėdos, reikalai;

tendencija – polinkis, kryptis; **efektas** – poveikis, veikmė; **efektyvumas** – veiksmingumas; **diskusija** – aptarimas; **sensacija** – netikėtas įvykis, didelis įspūdis; **etapas** – dalis, tarpnis.

Juozas Kundrotas, Vytautas Pranciškus Būda

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

skelbia konkursą į toliau išvardijamas etatines vietas.

HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETE:
Vokiečių ir prancūzų filologijos katedroje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1.

KATALIKŲ TEOLOGIJOS FAKULTETE:
Teologijos katedroje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1;
Bažnytinės teisės katedroje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1;

Religijos studijų katedroje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1;

Teologijos katedroje Marijampolėje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1.

MENŲ INSTITUTE:

Teatroliginės katedroje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1.

SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETE:
Bendrosios psichologijos katedroje: katedros vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1.

KAUNO BOTANIKOS SODE:

Mokslo skyriaus vedėjo (daktaro) – 1; mokslo darbuotojo (daktaro) – 4.

Pedagoginis krūvis ir etato dydis nustatomas sudarant darbo sutartį.

Konkursui pateikti šiuos dokumentus: 1) prašymas Rektorius vardu; 2) gyvenimo aprašymas; 3) mokslinių publikacijų sąrašas, kuriame išskirti: a) publikacijas po daktaro disertacijos gynimo, b) per pastaruosius 5 metus; 3) mokslinių publikacijų per pastaruosius 5 metus atspaudai; 4) mokslo laipsnių diplomų ir pedagoginių vardų atestatų atspaudai. Dokumentai priimami iki 2005 m. sausio 20 d. adresu: Laisvės al. 53, 3000 Kaunas, VDU Personalo tarnyba 301, 303 kab. telefonu: (8 ~ 37) 32 78 65.

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

skelbia viešą konkursą eiti pareigas toliau išvardijamose katedrose ir mokslo centruose.

Edukologijos fakultete:

Meno edukologijos katedroje – profesoriaus (0,25 etato), lektoriaus (1 etatas).

Humanitariniame fakultete:

Istorijos katedroje – docento (1 etatas).

Menų fakultete:

Taikomosios dailės ir technologijų katedroje – lektoriaus (1 etatas); Tapybos katedroje – lektoriaus (1 etatas).

Specialiosios pedagogikos fakultete:

Specialiosios didaktikos katedroje – docento (1 etatas).

Specialiojo ugdymo moksliniame centre:

– vyresniojo mokslo darbuotojo (2 po 0,25 etato);
– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,5 etato);
– jaunesniojo mokslo darbuotojo (0,25 etato).

Dokumentai priimami tris savaites po konkurso paskelbimo spaudoje dienos adresu: Šiaulių universiteto Personalo skyrius, Vilniaus g. 88, LT-76285 Šiauliai; telefonai pasiteirauti: (8 ~ 41) 59 57 50, 59 57 51.

Šiaulių universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų pareigoms eiti nuostatai pateikti Universiteto interneto tinklalapyje: <http://www.su.lt> *Struktūra/ Administracija/ Tarnybos ir skyriai/ Personalo skyrius/ Atestacija ir konkursai*.

Rektorius

PUSLAIDININKIŲ FIZIKOS INSTITUTAS

skelbia atestaciją-konkursą užimti toliau išvardijamas etatines vietas.

Vyresniojo mokslo darbuotojo:

Aukštatemperatūrio superlaidumo laboratorijoje – 1 vieta;
Konstravimo technologiniame skyriuje – 1 vieta.

Mokslo darbuotojo:

Jutiklių laboratorijoje – 1 vieta.

Mokslo tyrinėtojo – technologo:

Mikroelektronikos laboratorijoje – 1 vieta;
Cheminės metrologijos laboratorijoje – 1 vieta.

Prašymus ir dokumentus direktoriaus vardu mėnesį po paskelbimo dienos priima instituto mokslinis sekretorius adresu: Puslaidininkų fizikos institutas, A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius, telefonas: (8 ~ 5) 261 98 21

Direktorius

Iš tų laikų, kai laikraštis buvo bučiuojamas (2)

Pradžia 2004 m. Nr. 22

Praėjusių metų gruodžio 1 d. Vilniaus Rotušėje paminėtas inž. Petro Vileišio įkurto pirmojo legalaus lietuviško dienraščio *Vilniaus žinios* 100-metis. Ta proga Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus Rotušė ir Viešoji įstaiga *Vileišių kolegija* surengė mokslinę konferenciją *Vilniaus žinios – lyg stebuklinga pašvaistė, įspūdžiais iš kurios ir dalijamės šiame rašinyje.*

Iškilo partijų būtinybė

1905 m. lapkričio 21–22 d. (pagal naująjį kalendorių – gruodžio 4–5 d.) vykęs Didysis Vilniaus seimas buvo daug revoliucingesnis nei tikėjosi organizatoriai ir leidimus Seimą šaukti davusi carinė administracija. Prie to labiausiai prisidėjo Lietuvos socialdemokratai, propagavę revoliucinės kovos metodus, net ginkluotą kovą. Diskusijų metu teko derinti įvairių politinių grupuočių nuostatas, ieškoti kompromisų. Seimo metu kūrėsi Lietuvių krikščionių demokratų sąjunga, Lietuvos valstiečių sąjunga, iškart po Seimo įvyko Tautiškosios lietuvių demokratų partijos steigiamasis susirinkimas. Susiskaldžiusių politinių jėgų sąlygomis buvo akivaizdi tokios partijos būtinybė, kuri faktiškai ir išaugo iš *Vilniaus žinių*. Tautinė lietuvių demokratų partija, kurios priekyje buvo daktaras Jonas Basanavičius, kun. Juozas Ambrazejus, Petras Vileišis, Jonas Kriaučiūnas ir kiti turėjo praktiškai įgyvendinti Didžiojo Vilniaus seimo nutarimą, o *Vilniaus žinių* grupės nariai ir sudarė tos partijos branduolį.

Kentėjo po Poncku Pilotu

Plačią vagą *Vilniaus žinios* išarė ir bendrinės lietuvių kalbos ugdymo

bare. Šiai temai buvo skirtas Vilniaus universiteto Lituanistinių studijų katedros doc. dr. Irenos Kruopienės pranešimas. Jau 1904 m. gruodžio 11 d. (pagal senąjį kalendorių), t. y. antrajame dienraščio numeryje, aptartas tarmių ir rašomosios (bendrinės) kalbos santykis. J. K. pasirašytame straipsnyje teigiama, kad kiekviena tarmė turi tokių ypatybių, kurių neturi kitos. Pasidarbavus tas tarmes galima suvienyti į vieną rašomąją kalbą. [...] tobulą dvasios apsi-reiškimo įrankį.

Per pirmuosius Vilniaus žinių leidimo metus (iki 1905 rugsėjo 20 d.) dienraštyje buvo išspausdinta apie 30 straipsnių kalbos reikalais. Aptarinėta laikraščio, knygelių, kalendorių kalba, bažnytinė kalba, lietuvių kalba viešajame gyvenime ir mokykloje, santykis su lenkų kalba, tarmių ir bendrinės kalbos santykis bei kitos temos. Peikiami tie, kurie savo vaikus mygia svetimą kalbą mokytis, pamiršę tobulinti savąją. Šnekamoji kalba užteršta svetimybėmis, o raštuose daugybė nelietuviškų sakinių ir konstrukcijų. Geresnės ateities viltys siejamos su Vilniuje įkurta Lietuvių mokslo draugija, kuri užsibrėžusi tyrinėti lietuvių kalbą, jos praeitį ir kultūrą. Iš tų rašinių akivaizdu, kad to meto lietuvių visuomenėje didėjo susirūpinimas kalbos reikalais, buvo dedama daug pastangų padėti gerinti.

Vilniaus žinios atliko ir kalbos norminimo darbą, diegė naujus žodžius, o skliaustuose būdavo pateikiamas ir barbarizmas, kad skaitytojas suprastų: pirmadienis (panedėlis), penktadienis (pėtnyčia) ir t. t. Rašyba dar labai įvairavo, nebuvo sunorminta, o bene labiausiai apleista buvo bažnytinė kalba, maldų ir giesmių žodžiai *sunerti ant lenkiškojo korpalo*. Išties tvirtas turėjo būti žmonių tikėjimas, kad tame žodžių kratinyje suvoktų kokią nors prasmę.

Kad ir tokie kalbos perlai: *Kentėjo po Poncku Pilotu, Dievas nepabaigto Majestoto* ir t. t.

Tačiau *Vilniaus žinios* jau suvokė, kad kalba yra brangiausias kiekvienos tautos turtas ir darė viską, kad tas turtas būtų apvalytas nuo pelų ir didinamas.

Už lietuvių kalbą mokyklose

Tautinės mokyklos idėjas *Vilniaus žiniose* aptarė Vilniaus pedagoginio universiteto doc. Vida Pukienė.

Kova dėl lietuvių kalbos mokymo mokyklose davė savo vaisių. 1905 m. net keliais caro įsakais buvo leista lietuvių kalbos mokytis mokyklose, kur daugumą sudarė lietuvių vaikai. Tai teikė jėgų kovoti ir dėl lietuviškų mokyklų su lietuviams mokytojais ir dėstomąja lietuvių kalba. Norėdamas kiek apmašinti visuomenės pasipiktinimą dėl pernelyg lėtų pereinamųjų, kurių valdžia neskubėjo imtis, Vilniaus generalgubernatorius Aleksandras Frezė net paskelbė pranešimą, kurį išspausdino ir *Vilniaus žinios*, kad lietuvių kalba mokyklose bus leista, o rusai mokytojai bus pakeisti lietuviams. Tik reikią palaukti, kol *Rusija persivarkys nauju pagrindu*.

Vilniaus žiniose tautinės mokyklos reikalai buvo labai plačiai aptarinėjami, kritikuojamos senos mokyklos negerovės. Tautinę mokyklą dienraštis suvokė kaip viso tautinio švietimo sistemą nuo rašto mokymo iki universitetinio išsilavinimo. Reikalauta visus dalykus dėstyti lietuvių kalba, o rusų kalba turinti būti kaip atskiras dalykas.

Iškilo lietuvių mokytojų klausimas. *Vilniaus žinios* rašė, kad tų lietuvių mokytojų esą apie 600, bet tik maža dalis dirba Lietuvoje. Mokytojai buvo raginami grįžti į tėvynę ir

Vilniaus universiteto Lituanistinių studijų katedros doc. dr. Irena Kruopienė

dirbti savo žmonių labui. Susirūpinta ir mokytojų rengimu. Reikalauta Veiverių mokytojų seminarijoje pradėti dėstyti lietuvių kalbą, panaikinti cenzūrą, demokratizuoti valdymą. Skelbta žinia apie atidarytą Panevėžio mokytojų seminariją, leidimą ten mokytis lietuviams katalikams. Valsitybės Dūmos narys Petras Leonas ragintas reikalauti, kad Vilniaus mokytojų institute būtų leista mokytis lietuviams katalikams.

Aišku, nebuvo pamiršta ir Vilniaus universiteto atkūrimo būtinybė, 1905 m. pabaigoje – 1907 m. ta tema dienraštyje spausdinta daug straipsnių. Rašyta apie pirmą atidarytą vidurinę mokyklą mergaitėms, *Žiburio* draugijos mergaičių progimnaziją Marijampolėje, raginta steigti amatų mokyklas. Kviesta domėtis geriausiomis Prancūzijos, Vokietijos, Anglijos mokyklomis, nekartoti jų klaidų. Mokykla turinti rengti praktiniam gyvenimui, ateičiai, ugdyti iniciatyvą, bet neužsiimti politinių idėjų platinimu. Per mokyklą – į kultūringų tautų šeimą. Ko gero, taip galėtume įvertinti *Vilniaus žinių* indėlį žadinant lietuviškos tautinės mokyklos idėją.

Ar tebegyvos Petro Vileišio nuostatos

Nuslopinusi 1905–1907 m. revoliuciją, carinė valdžia pradėjo persekioti bet kokias laisvės apraiškas, baudė už bent kiek drąsesnius straipsnius ir *Vilniaus žinių* autorius. Tačiau revoliucijos pakilimo metu

lietuvių inteligentija formulavo daug pažangių idėjų ir konkrečių siūlymų. Tribūna toms mintims reikšti buvo *Vilniaus žinios*. Tos publikacijos prisidėjo ir prie pažangių reformų, kurias vykdyti buvo priversta carinė valdžia.

Vilniaus žinių puslapiuose buvo įgyvendinama dienraščio steigėjo ir mecenato Petro Vileišio nuostata: laikraštis turįs atstovauti ne kokiai nors partijai ar žmonių grupei, bet visiems, turi rūpintis visų reikalais. Laikraštis ugdė lietuvių tautinę inteligentiją bei visą tautą. Kultūra, literatūra, muzika, komercinė veikla ir meninis visuomenė gyvenimas – visa tai atsispindėjo pirmajame legaliaame lietuviškame laikraštyje, be kurio šiandien tikriausiai būtų sunku, gal ir neįmanoma įsivaizduoti XX a. pradžios viso sudėtingo Lietuvos ir lietuvių tautos gyvenimo.

Štai kodėl pirmojo lietuviško legalaus dienraščio 100-mečio sukaktis mums turėtų būti ir gera proga pamąstyti, kiek dabartinė mūsų spauda atlieka tas funkcijas, kurias formulavo ir kėlė tautinio atgimimo didieji, ir kiek apskritai tautinės idėjos dar gyvybingos šiandieninėje Lietuvoje.

Gediminas Zemlickas

Renginyje kalba Vilniaus pedagoginio universiteto doc. Vida Pukienė

MOKSLO LIETUVĄ REMIA:

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Jūratė Veniūtė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslas Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 212 12 35, faks. 261 47 29

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius